THEODOR. PETRI CAELSI,

COLLEGII MEDICORUM BRUXELLENSIUM SOCII,

RATIO OCCURRENDI MORBIS A MINERALIUM ABUSU PRODUCI SOLITIS.

ACCEDIT

LUCAS DORASCENTIUS,

DE

USU CHALYBIS ATQUE MERCURII IN OBSTRUCTIONE CURANDA,

ROMÆ

Apud Petrum Sabeundi.

M. DCC. LXXXIII.

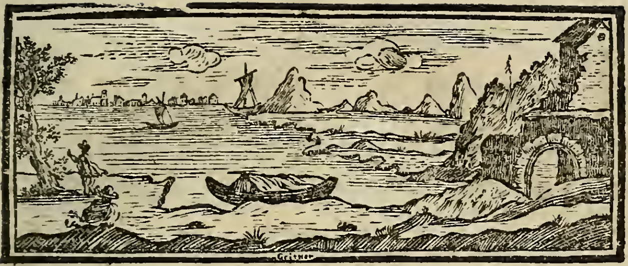
MULTA CORPORA EADEM, ET MEDICAMENTA, ET VENENA SUNT. *Boerh. Præl.*

PRÆFATIO.

Cuncta infortunia quemcunque recordantem infelicitatis communis ſubit miſeratio; quantas enim clades ſola mineralia hominibus cæteriſque animalibus quotidiè inferunt, dici ſatis nequit: quare de eorum abuſu maximè obvio, eique occurrendi ratione agere decrevi.

Non tamen exiſtimes, amice Lector! me mineralia planè rejicere, ſemperque noxia declarare; prudenti enim manu data in ſaluberrima atque prompta medicamina abire, abuſum verò illorum peſſimum eſſe cuique ſatis notum eſt.

Multa in pauca contrahere, ac perſpicuitatem cum brevitate conjungere ſtudui: ubique humanitatis memor lege, evolve, fruere, corrige.

A U R U M.

S O L

C H Y M I C O R U M.

Metallum eſt perfectum, ponderoſiſſimum, ſimpliciſſimum, omnium puriſſimum, nec aëre, aquâ, igne deſtruendum, coloris plus minusve lutei, ſplendentis, argento mollius, ſtanno & plumbo durius, vix ſonorum aut elaſticum, admodùm malleabile & ductile, difficulter fuſile, aquâ regiâ ſolubile.

Aurum aquâ regiâ ſolutum variis olim admiſcebatur tincturis, & panaceæ inſtar contra plurimos morbos commendaba-

tur ; verùm ejus uſus medicus nunc eviluit, & auri bractea tantùm pilulis obvolvendis adhibetur hodiè, ut palato ac oculis ſint gratiores.

Vomitum alvumque moventia, diluentia, obvolventia, abſorbentia terrea, ſales alcalini aquâ ſufficienter diluti, vera auri aquâ regiâ ſoluti antidota ſunt.

Aurum fulminans, cujus tragicos effectus *Rivinus*, *Stahlius*, *Hoffmannus*, aliique viderunt, ſulphuris vel ſalis marini ſpiritu adjecto enervatur.

Cum aurum purum nullo cibi potûsve genere ſolvi poſſit, illi diutiùs etiam aureis vaſis, ſine corruptelæ metu aſſervari queunt; verùm non raro aliquid argenti vel cupri admiſtum eſt auro; unde ex eo confecta vaſa haud ſemper tuta ſunt : electrum veterûm ex auri partibus quatuor vel quinque & argenti puriſſimi parte unâ conſtabat.

Aurum purum ingeſtum non, niſi

mole, figurâ, pondere nocere poteſt: ubi illud vel vitrum, vel adamas, aut aliud corpus merè mechanicum, ſeu nullo menſtruo in corpore animali ſolvendum ingeſſit aliquis (*a*), jubent nonnulli multos cibos aſſumere, atque dein excitato vomitu corpus mechanicum cibis quaſi incluſum eliminare tentant; verùm metus eſt, ne illud violentò ac celeri motu agitatum ventriculum atque œſophagum graviter lædat, imò ipſam mortem inferat: quam periculoſum ſit (ait *illuſt. van-Swieten*) repleto ventriculo validum excitare vomitum, ſatis patet ex triſtiſſimo illo caſu nobiliſſimi Baronis *De Waſſenaer*, Reipublicæ noſtræ Architalaſſi, cui poſt maximos vomendi conatus œſophagi tubus prope diaphragma abruptus fuit, undè poſt intolerabiles cruciatus miſerrimè periit.

(*a*) Talia infortunia inprimis manent illos, qui, neglectâ maſticatione, appoſitos cibos nimis avidè vorant.

Ex his ergo intelligi poteſt ſummâ hic prudentiâ opus eſſe, neque feſtinanter in hac re, ut in pleriſque agendum; centenis obſervationibus conſtat corpora mechanica diù in ventriculo & inteſtinis hæſiſſe ſine noxâ, ac tandem per varias corporis partes vel ſpontè, vel caſu exiviſſe feliciter; quapropter prudentiùs agunt, qui obvolventia, lubricantia oleoſa aut mucilaginoſa per os anumque immittunt, olera mollia, idque genus alia exhibent, ac reliquum opus officioſæ naturæ committunt: ſic anno 1675 D. *Vaillant* medicinæ Doctor, ac Regis Galliæ Antiquarius, quem prædones navigantem inſequebantur, timens ne in rapaces eorum manus decideret, numiſmata aurea viginti, quæ ſecum habebat, glutivit, exque iis quædam in Galliam redux ſumtâ ſpinachiâ feliciter reddidit alvo.

Minimè quoque deſpicienda ſunt Balnea tepida, non ſecus ac cataplaſmata,

ſotus & linimenta, quæ iiſdem viribus pollent.

Quid conferat ſanguinis miſſio, ſi ægri ſint plethorici aut inflammationi obnoxii, nemini ſane haud obvium.

Alia de re merè chirurgicâ hic non ſubjicio, ne ſalcem in alienam meſſem videar immiſiſſe.

ARGENTUM.
LUNA
CHYMICORUM.

METALLUM est perfectum, album, splendens, post aurum ductilissimum, post cuprum maximè sonorum, durum valdè & elasticum, difficulter fusile, admodum fixum.

Argentum rarissimè purum, ast ferè semper cum cupro mixtum occurrit; undè intelligitur cautè vitandum esse, ne in vasis argenteis acida aut acescentia, imò & merè aquosa diù stagnent. Novi, ait *celeb. van-Swieten*, optimum & sincerum vinum in phialâ argenteâ clausâ servatum pessima mala produxisse, dum potaretur: illud autem non ab argento factum fuit, sed à cupro, quod in ustensilibus ex argento paratis semper

adeſt. Phialæ enim illius argenteæ ſuperficies interna ærugine obducta inveniebatur, dum in cauſam horum malorum inquirebatur.

Ut vaſa cuprea ſtanno, ſic argentea intrinſecus auro ritè ſunt tegenda: ob memoratas rationes eædem quoque cautiones adhibendæ, quæ in æneorum vaſorum uſu præſcriptæ ſunt; neque etiam alia hic antidota requiruntur, quàm quæ ærugo poſtulat.

Argentum ſpiritu nitri ſolutum, aut factâ dein evaporatione in cryſtallos & *lapidem infernalem* converſum, acerrimum, amariſſimumque venenum eſt, ac potentiſſimum cauſticum.

Diluentia ac obvolventia, ſed præſertim ſapo venetus, ſales alcalini (*a*)

(*a*) Ubi ſapo venetus, ſales alcalini & terrea abſorbentia tanquam antidota præſcribuntur, hæc, ſi ad manum ſint, illis ſunt præferenda; alcalini enim ſales cum acidis in ſalem neutrum tranſeunt, muco ſpoliatas, eroſas aut inflammatas partes ſalino ſtimulo lædere aptum.

aquâ ſoluti, terreaque abſorbentia veneni hujus cauſtici vires penitùs enervant.

Hæc quoque conveniunt, ubi hydragogum argentum *Boylei* vel *Angeli ſalæ* remedium amariſſimum ac rodens, nimis largâ doſi exhibitum fuit.

Si pulſus vigeat, venæſectio proficua cenſetur, ut præcaveatur inflammatio; vel leniatur, ſi jam adſit. Anodina verò, non, niſi in fine urgentibus acerbiſſimis cruciatibus, & veneno jam expulſo, aut maximam partem enervato, danda; dolorem enim tollunt, non verò ejus cauſam.

Si œſophagus, ventriculus & inteſtina acri venenò ſint exulcerata, optimam alimoniam ſuppeditant lac, ova ſorbilia atque id genus alia; verùm in eorum uſu pergendum erit diù & donec priſtina redierit ſanitas (*b*).

(*b*) Ne ſæpiùs eadem dicenda ſint, id ante omnia ſcire convenit, has cautiones in uſu venæſectionis,

Debilitatem ventriculi à memorati hydragogi abuſu ortam, rob baccarum juniperi ſanare magnus *Boerhaavius* ſcripſit.

---

anodynorum, ac alimoniæ poſt quæcunque venena ſumpta ſemper eſſe neceſſarias.

CUPRUM.

VENUS

CHYMICORUM.

METALLUM eſt imperfectum, coloris rubicundi ſplendentis, omnium maximè ſonorum, ſolò ferro duritie ac vi elaſticâ inferius, poſt aurum & argentum maximè ductile atque malleabile, tritum inter manus odorum, in omnibus ferè menſtruis ſolubile.

Ex zinco aut lapide calaminari, aliisve ſubſtantiis zincum continentibus, cupro junctis conflatur æs factitium flavum, *aurichalcum* nominatum.

Aqua, olea preſſa, ſpiritus & ſucci vegetabiles acidi, &c. cuprum corrodunt, ac in æruginem ſeu viride æris convertunt.

Ex acido vitriolico & cupro componitur ſal metallicum, coloris cyanei, *vitriolum cœruleum*, *cupri* aut *veneris* dictum.

Ex ſpiritu nitri & cupro quoque conficitur metallicum ſal cyanei coloris, vitriolum cœruleum haud propriè appellatum.

Spiritus ſalis marini, aqua regia, ſal ammoniacum, oleum tartari per deliquium, ſpiritus volatilis alcalinus cuprum quoque ſolvere nata ſunt.

Magnum mortalium numerum immaturæ morti quotannis tradit frequens hujus metalli uſus; quare ſuſpecta & exoſa merito prudentioribus ſunt vaſa ænea, cibo aut potui præparando continendove deſtinata.

In officinis medicamentariis non rarò divenditur tamarindorum pulpa, adjecto aceto aut aquâ in magnis ahenis ſine calore & negligentiùs præparata, ac ærugine infecta; nitida cultri lamina

in eam aliquamdiu immerſa præſentiam cupri colore manifeſtat. Laudanda ſummoperè illorum pharmacopolarum prudentia eſt, qui pulpam ſiliquis adhuc incluſam emunt, ac, ubi uſus requirit, extrahunt.

Haud etiam benè famæ medici, ac ægrorum ſaluti conſulunt illi, qui alembicos æneos, intùs ſtanno non probè obductos, aquis, præſertim acidulis, diſtillandis adhibent; hæ aquæ quandoque vireſcunt, ac ſapore nauſeoſo, vomitu, dyſenteriâ, aliisve ſymptomatis virulentiam ſuam nimis ſerò manifeſtant. Salis ammoniaci ſpiritus ejuſmodi aquæ inſtillatus ſaphirino colore cuprum prodit: hæc quoque methodus in oleis ſtillatitiis, ſpiritu vini rectificatiſſimo prius ſolutis, cuprum deteget.

Monendi quoque œnopolæ, acetique concinnatores ſunt, ut lignea aut ferrea, potius quàm ænea, epiſtomia vinis acetisve transfundendis adhibeant.

De-

Deteſtanda eſt illa coquorum malè ſana induſtria, qui cucumeres immaturos in vas æneum demittunt, ſuperinfundunt acetum, quod eos contegat, atque ita coquunt, ſicque dein per noctem in ipſo vaſe relinquunt, ac veneno inficiunt, ut, quali colore recentes ſunt eodem in epulis appoſiti ſpectarentur: hac in re, ſicuti in aliis multis, prudentiores nobis erant *Lacedæmonii*, qui coquos nullos alios, quàm carnium admittebant, & reliquos tanquam luxuriæ miniſtros, ac ſanitatis vitæque pernicioſiſſimos hoſtes è civitate pellebant. Salubrem benigna terra largitur cibum, vaſa coquinaria venenum miniſtrant.

Illud unum addo, medicamenta intùs ſumenda in mortariis æneis nonnunquam teri ac miſceri, particulisque cupri contaminari.

Ab ære, aurichalco, ærugine, vitriolo cæruleo, aliisque ſimilibus cupri præparatis, unà cum cibo, potu aut

medicamento intùs ſumtis horrenda ſæpè oriuntur ſymptomata; nempè ſapor valdè nauſeoſus, ariditas linguæ ac faucium, ſitis ingens, ventriculi & inteſtinorum dolores acerbiſſimi, enormes vomitus ac alvi fluxus, aut inanes & frequentiſſimi niſus reddendi alvum, urinæ ſuppreſſio pertinax, anxietas ſumma, ſpirandi difficultas, vertigines, capitis dolor, phrenitis, inflammatio ac ulcera ventriculi & inteſtinorum, intumeſcentia totius corporis, convulſiones; hanc denique flebilem tragœdiam lethum finit.

Eadem ferè omnia ſymptomata inducit cuprum in ſale alcalino volatili aut fixo, vel in ſalibus neutris ſolutum.

Artifices cuprum frequenter tractantes capillos non raró virides habent, vertigine, nauſeâ, vomitu, tuſſi ſiccâ, ulceribusque pulmonum laborant, & excrementa viridia nonnunquam alvo reddunt.

Ubi quis cibum potumve cupro in-

fectum, vel æruginem solam, vel vitriolum cæruleum assumsit, vomitus, si spontè non succedat, irritatione faucium mechanicâ protinùs concitandus, aqua tepida pura, mucilanes, lac vaccinum, amygdalarum aut olivarum oleum recens pressum, butyrum non salsum, atque id genus alia, unà cum putaminibus ovorum, cretâ, aliisve absorbentibus terreis affatim haurienda: ea enim festinanter, vel opportuno tempore per os anumque ingesta venenum expellere ac enervare, ac ita hominem ex orci faucibus eripere valent.

Prætereà minimè despicienda sunt linimenta, fotus ac cataplasmata emollientia, abdomini præsertim admovenda, nec non balnea calida.

Si cuprum in sale alcalino volatili, aut fixo solutum, nimis magnâ copiâ ingestum fuerit, amygdalarum aut olivarum oleum sine adjectis absorbentibus adhibendum erit.

Viribus ægri multùm imminutis, dari poterit vinum generoſum ſolum, aut, ſi cuprum in ventriculo inteſtinisve adhuc hæreat, cum abſorbentibus terreis mixtum; hoc enim in caſu ab acidis ac aceſcentibus omnibus ſedulò abſtinendum eſſe haud ignorant chemiæ periti.

Tremorem poſt alia remedia adhibita remanentem aquarum thermalium ſulphurearum potus tollit; maximè tamen ſi eodem tempore haud negligantur ex iis parata balnea & irrigationes ab alto.

Nunc ſupereſt, priuſquam manum è tabulâ amoveamus, ut breviter adjungamus cautiones neceſſarias iis, qui memoratorum vaſorum uſui nolunt renuntiare.

Aurichalcum mero cupro præferendum; vaſa enim ex illo facta, quia minùs cupri continent, aliquandò mi-

nùs nociva ſunt ; neque etiam acidis tam facilè ſolvitur quàm cuprum.

Vaſa intùs ſtanno puriſſimo probè obducenda ſunt ; ſolent non raró lebetûm fabri ſtannum cum plumbo miſcere, eâque miſcelâ vaſa ænea intrinſecùs obducere, itaque veneno venenum tegere, ac colicæ ſaturninæ aliiſque morbis dare originem.

Cibus aut potus in his vaſis nunquam ſervari, verùm ſimul ac ebulliit, in vas fictile, vitreum, aut id genus aliud, transfundi debet, ne diutiùs ſtagnans venenatâ cupri qualitate imbuatur : vaſa enim ſtanno puriſſimo obducta, licet minùs periculoſa, non tamen omninò tuta ſunt ; puncta millena ſtanno non obducta, armatis microſcopio oculis facilè conſpiciuntur.

Coquinaria arma poſt uſum quotidianum illicò expurganda atque ſiccanda.

Crusta lapidea, quâ aqua cucumæ æneæ superficiem intùs obducit, minimè tollenda est: impedit enim, quominùs aqua, aliique liquores metallum solvere possint.

Tandem inspectores eligere conveniret, qui obsœnatorum culinas cellasque inopinatò intrarent, vasa ænea, an stanno ritè obducta ac nitida sint, viderent, violatæque legis reis gravem irrogarent mulctam.

FERRUM.
MARS
CHYMICORUM.

METALLUM eſt communiſſimum, duriſſimum, minùs præ reliquis ductile ac fuſile, maximè elaſticum, quodammodo ſonorum, igne ac tritû candeſcens ſcintillasque projiciens, facilè in quovis acido ſolubile, facillimè rubiginem contrahens, magneti amicum.

Ferrum acido ſulphuris ſolutum & cryſtalliſatum *vitriolum martis*, ſeu *vitriolum viride* nominatur.

Sæpiſſimè evenit, ut vitriolum viride cupri aliquid in ſe contineat & eadem ac vitriolum cæruleum inducat ſymptomata; quâ de cauſâ, nonniſi vitriolum martis factitium ad uſus medicos adhibendum eſt, quod rariùs ingreditur cuprum.

Si in aquoſam vitrioli ſolutionem nitida ferri ſeu cultri lamina aliquamdiù mergatur, cupri particulæ, ſi adſint, protinùs in conſpectum venient.

Martialia homini ſaluberrima, intempeſtivè aut nimis magnà doſi ſumta oris ſiccitatem, capitis ac ventris dolorem vehementem, vomitum, febrem, inflammationem totius corporis aliaque mala inducere poſſunt, quæ à nimiâ rigiditate, nimiſque accelerato aut majori ſolidorum fluidorumque motû oriuntur.

Sunt ructus quoque nidoroſi, alvique excrementa nigricantia aſſumti ferri indicium.

Ubi ferrum in pulverem redactum, aut acido vegetabili, mineralive ſolutum in ventriculo ac inteſtinis adhuc hæret, id protinùs vomitum alvumque moventibus expellendum, aquoſis & obvolventibus, nec non terreis abſorbentibus, ſalibus alcalinis fixis aquâ ſufficienter dilutis, ſapone veneto aquâ ſoluto, id-

que genus aliis ingeſtis enervandum eſt.

Orgaſmo, febri, inflammationi, aliisque malis à nimis accelerato aut majori ſolidorum fluidorumque motu oriundis phlebotomia, alvi ductio, humectantia, temperantia, refrigerantia; aqua nempè hordei vel orizæ, emulſiones nitroſæ, &c. occurrunt.

Quando verò, ait *Boerhaavius*, integra fragmenta ferri quis devoravit, tunc conveniunt acida; ipſe puellum ſanavi, qui aciculam deglutiverat, ſolo aceto aquâ temperato; nam acetum cuſpidem ferri arrodit & obtundit: & alio tempore ancillam pariter ſervavi, quæ magnam acum in ventriculum dimiſerat. Non timendum eſt in his caſibus acetum, etſi fortè paulùm noceat.

Salis & vitrioli ſpiritus ferrum quoque, aſt cum vehementi efferveſcentiâ, diſſolvunt; undè, ubi aſſumtum eſt illud, non, niſi cautè adhibendum his acidis eſt.

PLUMBUM.

SATURNUS
CHYMICORUM.

Est metallum infimum, molliſſimum, maximè malleabile, minimè ſonorum, coloris ex cœſio gryſei, poſt aurum & hydrargyrum graviſſimum.

Plurimæ occurrunt compoſitiones ſaturninæ, quarum omnium uſus internus nunquam tutus, externus ſæpè ſalutaris, aliquando verò periculoſus eſt.

Quidam haud infimi ſubſellii medici, uno alterove non infelici ſucceſſu decepti, uſum plumbi internum non modò innocuum, verùm etiam ſalutarem eſſe malè crediderunt : Quod centies detrimentum attulit, & ſemel iterumve fortè fortunâ, aut benignæ naturæ induſtriâ

utcunque non nocuit, aut etiam profuiſſe videtur, erit cane pejus & angue fugiendum.

Plumbum occultas hominum, quadrupedum aviumque ſanitati ac vitæ ſtruit inſidias; ſaporis dulcedine fallit incautos, ac lentâ crudelique morte homines tollit.

Turpis amor nummi ann. 1695 & 1696 in urbe *Ulmenſi* nonnullos impulit ut vina acida adjectis mangonizarent ſaturninis, ac ita venefici publici munere execrando in benè moratâ cæteroquin civitate fungerentur impunè (*a*): clandeſtina eorum fraus facilè detegi potuiſſet oleo vitrioli rectificato, vino inſtillato, quo fit ut vinum ſaturninis adulteratum turbetur ac lacteum colorem induat, plumbumque in eo ſolutum fundum petat.

(*a*) Ubi vina acida ſunt emendanda, noſtrates œnopolæ miſturam adhibent ſanitati non inimicam.

Si ejuſdem vini, plumbo adulterati libra una aut altera ſubdito igne in vapores diſſolvatur & diſſipetur, ſubſtantia reſidua vaſculo ad id apto infundatur, ſebi paululum adjiciatur, atque ita debito ignis gradu liquetur, obtinebitur plumbum facilè conſpicuum.

Ubi non multis abhinc annis contagioſus morbus ingentem boûm & vaccarum in Belgio cædem edebat, agricolæ augendi ponderis cauſâ butyrum ceruſſâ adulterabant: fraus detecta fuit atramento ſympathetico adjecto, quo butyrum illud fuſcum & ſubnigrum, ac quaſi cœnoſum reddebatur.

Ita mercatores extranei ſolent nonnunquam cum oleis rancidis ceruſſam miſcere, eaque pro olivarum vel amygdalarum oleo recens expreſſo incautis vendere.

Memoratum atramentum ſympatheticum ſequenti modo conficitur.

℞. Pulvis auripigmenti unc: j. calcis

vivæ unc: ij. miſce & coque in aquæ pluvialis puriſſimæ unc: xii. dimidiæ horæ ſpatio, decoctum refrigeratum percoletur, & in phialis ritè obturatis ſervetur uſui.

Si liquor ille probatorius aceto lithargirii inſtilletur, illudque ſtatim nigrum fiat atque turbidum, habebis non incertam ejus bonitatis notam.

Jubent autores guttas aliquot atramenti ſympathetici unciis duabus aut tribus vini inſtillare; ſi hoc fiat rubrum vel fuſcum, vel nigrum atque turbidum, vinum ſaturninis adulteratum eſſe contendunt; ubi verò lactei coloris nubecula apparet, vinum aſſerunt meracum eſſe.

Erat olim in Gallia pulvis ex ſaturni ſaccharo, &c. uti volunt, compoſitus, ac multarum etiam nobiliſſimarum ſtirpium cæde infamis, quem ſceleſtiſſimi homines clanculùm eſculentis adjiciebant, ut præmaturâ conſanguineorum

morte hæreditates conſequerentur. Ubi ſimilis horrendi ſceleris ſuſpicio adeſt, mox confugiendum ad memoratum atramentum ſympatheticum, aut meliùs ad evaporationem chemicam ſeu ignem: cùm enim liquores probatorii quicunque nonnunquam infidi ſint, chemicus ignis fraudi detegendæ aptior eſt, quo vel plumbi calx, vel ſal ſaturni, vel plumbum ipſum facilè in conſpectum venit.

Si panis quoque ceruſſâ adulterati medulla minutatim concidatur, cum fluxu nigro (*a*) miſceatur, & fuſorio igni in crucibulo committatur impia fraus haud diù latebit.

Ubi mercurius plumbo ac biſmutho adulteratus congruo ignis gradui exponitur, tum manent duo ultima ſola in fundo vaſis conſpicua.

(*a*) Fluxus niger conficitur ex nitri parte unâ & tartari crudi partibus duabus, vel tribus, contritis ac commixtis, & non ſimul & ſemel, ſed partitis vicibus in crucibulum candens immiſſis & detonatis.

Periculoſum eſt oleoſa, acida aut aceſcentia in vaſis etiam fictilibus vitro ex plumbo obductis diutiùs ſervare, vel cibos, potus, aut medicamenta, intùs ſumenda in vaſis plumbeis præparare: *illuſtriſſimus van-Swieten* integram familiam paralyſi laboraſſe vidit, dum ad culinares uſus adhibebatur aqua in magno receptaculo plumbeo collecta & diù hærens.

Eſt etiam mala conſuetudo aquâ & minutiſſimis pilulis plumbeis lagenas purgandi; evenit nonnunquam, ut plumbi particulæ vino, in lagenis ſæpe reſiduo, ſolutæ, vel violentâ agitatione abraſæ, intrinſecùs adhæreant lagenæ, ſicque vinum poſteà infuſum temerent veneno; tutiùs foret in eundem uſum factis ex ſtanno puriſſimo pilulis uti.

Cinnabaris pulvis à mercatoribus lucri avidis non raró divenditur minio adulterata; ſi prunis inſpergatur, mercurio per atmoſphæram diffuſo in conſpectum

venit plumbum : huic fraudi quoque occurritur, ſi loco pulveris eligantur fruſta, rubini inſtar pellucida, aut ſibris ornata ſplendentibus.

Sunt qui pro mercurio præcipitato rubro quoque minium vendunt, cujus indicium eſt, ſi pulveris ejus pars una cum fluxus nigri partibus duabus mixta fuſorio igne commutetur in plumbum.

Admonendi periculi ſui convivæ ſunt, qui ſimul cum prædâ venaticâ plumbeas pilulas minutiſſimas, in illâ non rarò latitantes, ſoliti ſunt devorare; in ephemeridibus germanicis exemplum habetur viri cujusdam, qui poſtquam pilulas plumbeas devoraſſet, facti pœnas dedit acerbiſſimo dolore cardialgico, haud diſſimili ei, quo opifices plumbum pertractantes cruciantur.

Graviter quoque læduntur pictores, infectores, pharmacopolæ, typorum diſpoſitores, figuli, foſſores, aliique multi, qui ſaturnina tractant, aut

eorum

eorum vaporibus exponuntur, eoſque unà cum aëre pulmonibus, aut cum ſalivâ, cibo potûve ventriculo recipiunt. Hinc intelligitur quam malè ſanitati ac vitæ ſuæ conſulant illi, qui foco lignis, colore ſaturnino obductis, extructo aſſident; improvidus olitor incenſis vetuſtis horti cancellis, ceruſſâ obductis, calefecerat furnum; ex novem hominibus, qui panem in eo coctum ſumſerunt, periêre duo; reliqui ſeptem colicâ ſaturninâ laborarunt atrociſſimâ, aſt curâ celeberrimi medici *Combaluſier* optatam ſalutem recepêre.

Non minùs in ſalutis diſcrimen adducuntur, qui in ædibus pigmento ſaturnino recenter obductis morantur.

In medicorum monumentis innumera quoque exempla proſtant, ubi inunctio ſaturnina malè ceſſit, & ſubindè lethifera fuit; deſinant igitur aſſidui venuſtarum formarum ſectatores unguenta ſaturnina frictione in poros impellere, &

facies ſuas, deformes licet, venenatâ tegere larvâ.

Saturnina cibo, potui, medicamentis fraudulenter mixta, vel cum ſalivâ ingeſtâ, aut unà cum aëre ad pulmones delata, varia inducunt ſymptomata, qualia ſunt: ſapor dulcis, ſiccitas oris, conſtrictio gulæ, ponderis ſenſus in ventriculo, appetitus ac virium dejectio, corporis pallor & marcor, anxietas præcordiorum, vertigo, animi deliquium, tuſſis, aſthma ſiccum, ſingultus, nauſea, vomitus, vigiliæ perpetuæ, cachexia, febris lenta, icterus, tremor, palpitatio cordis, dolores artuum nec non cardialgici ac colici intolerabiles, inflammatio, fæces alvinæ, ovillis ſtercoribus ſimiles, introtractio abdominis, alvus ita ſtricta ut enema injici nequeat, iſchuria, dyſuria, contractura, amauroſis, aphonia, paralyſis extremorum, ſudores frigidi, tandem convulſiones lethales.

Venæſectio raro hic & tunc tantùm locum habet, quando pulſus plenus eſt ac durus, vel inflammatio inſtat.

Verùm numeroſiſſimis atque accuratiſſimis obſervationibus conſtat emetica atque purgantia validiora, diluentibus præmiſſis, etiam poſt alia adhibita incaſſùm, colicam ſaturninam feliciter debellaſſe; præſertim ubi turbæ ab iis excitatæ anodinis prudenter datis ſedabantur: haud omnibus tamen profuiſſe experientiâ freti aſſerere minimè dubitamus: horum uſus inprimis vetatur, ſi debilitatis ſummæ, irritabilitatis nimiæ aut phlogoſeos indicia adſint. Aliquando tutiùs adhibentur purgantia leniora ex mannâ, rheo, ſimilibusque compoſita, quorum efficaciam adjecta magneſia alba, aliaque acidum abſorbentia multùm augent.

Mirabiliter prodeſt in medelâ dolorum abdominalium chronicorum ac à ſaturninorum abuſu productorum, ſa-

ponis veneti cum ſale tartari & rheo mixti uſus diù continuatus.

Præter hæc per totum curationis curriculum opportunè injiciuntur enemata, è lacte, decocto althææ, verbaſci, ſeminûm lini, oleo nucûm parata, quæ, ubi vires ferunt, adhuc efficaciora evadent, ſi colocynthis, vinum emeticum, aliave ſimilia his immiſceantur.

Oleum ricini dulce per os anumque immiſſum inter remedia exquiſitiora haud immeritò à nonnullis deprædicatur.

Abdomini verò paroxyſmi tempore fomenta aut cataplaſmata emollientia admovenda ſunt, aut demittendus æger in calidum balneum eſt.

In ſubſidium etiam haud improſperè vocantur decocta lignorum guajaci & ſaſſaphras, radicum chinæ, ſarzaparillæ, &c. inter enim exquiſitiora remedia in morbis à ſaturninorum abuſu oriundis recenſentur. *Poterius* figulum paralyſi affectum decocto ligni ſaſſaphras &

baccarum lauri brevi priſtinæ ſaluti reſtituit.

His decoctis utiliter ſociantur antimonialia.

Ubi tremor aut paralyſis adeſt, inſigniter proſunt electrici ſuccuſſus, nec non frictiones univerſi corporis, maximè verò totius ſpinæ vertebrarum ac abdominis, pannis laneis maſtiches, olibani, &c. Fumo ſaturatis factæ, mirè juvant etiam unguenta, emplaſtrave aromatica abdomini ſoli admota: in ſubſidium quoque vocantur purgantia, nec non aquæ martiales.

Si verò aſthma, tuſſis ſicca, ſimiliave mala pulmones infeſtent, aquæ calidæ vaporem hiante ore frequenter excipere neceſſe eſt.

Sæpè inertia ſunt omnia medicamina, ni in ſubſidium veniat recta vivendi norma, fauſtè adhibentur carnium juſcula, additis radicibus ſcorzoneræ, lactucâ, aliisve blandè nutrientibus, ova

ſorbilia, lac, &c. ita *cel. Werlhofius* podagricos duos, partim ex materiâ arthriticâ, partim ex colicâ ſaturninâ vinoſâ, omnium membrorum paralyſi affectos, lentâque tabefactos febre in integrum reſtituit lacteâ diætâ.

Vinum ex toto circumcidendum eſt, licet malum jam ſileat: hoc enim, nec non cereviſia, aliaque acida & aceſcentia diù ſopitos ſuſcitant ignes: quare aqua ſelterana, vel ſimplex & pura ſola, vel potius oleo tartari per deliquium medicata in uſum vocanda.

Quando cubicula, ubi homines, aliave animalia vitam degere debent, coloribus ſaturninis recens ſunt picta; juvat vaſa aquâ frigidiſſimâ plena in iis exponere, vel pavimentum aquâ gelidâ ſæpiùs aſpergere; aqua ſubdito igne in vapores redacta hanc inſenſiſſimam atmoſpheram adhuc citiùs emendat.

Ubi plumbi fruſtum in ventriculo aut inteſtinis hæret nimis magnum, quam

ut educi poſſit, ſolutio ejus tentari poteſt hauſto mercurio vivo, quo admixto plumbum molle atque friabile fieri chymicis non ignotum eſt: *cel. Le Dran* partem ſpecilli plumbei fracti, ac in veſicam delapſi, per injectiones in eam factas tam fluxilem reddidit, ut facilè potuerit exire; arcanum celavit; mercurium vivum fuiſſe injectum credunt aliqui.

Referunt experientiſſimum *Sharp* amalgama ex argenti vivi unciâ unâ & Biſmuthi drachmâ dimidiâ in veſicam injeciſſe atque ita ſolviſſe plumbum in eâ hærens; aſt cautè utendum Biſmutho, cui non raro arſenicum admixtum eſt.

Inſtrumentum huic rei aptum accuratè deſcripſit doctiſſimus *Hevermann*, in collectaneis berlinenſibus, quæ medicinam, hiſtoriam naturalem, &c. tractant.

Scire etiam oportet mercurium vivum per os ingeſtum peſſima nonnunquam

ſymptomata debellaſſe, à ſalis ſaturni abuſu producta.

Fugato morbo, remanenteque debilitate, proficua & neceſſaria cenſentur equitatio, peregrinatio, remedia tonica, martialia, aquæ ſpadanæ, vel aliæ ſimiles ſolæ, aut cum lacte juxta normam medicam epotæ.

STANNUM.
JUPITER
CHYMICORUM.

METALLUM eſt imperfectum, omnium leviſſimum, album, reſplendens, molle, ſonorum.

Licet ejus uſus internus contra vermes, phthiſin, alioſque morbos à celeberrimis medicis præſcribatur, cum tutiora poſſideamus remedia, huic tamen haud nimiùm fidendum: nonnunquam enim cuprum, aſt ſæpiùs plumbum admiſtum habet.

Ex his patet ſalem marinum, confectionem ſinapis, acetaria, aliave ſimilia, nunquam in patinis aut vaſis ſtanneis, ſed in fictilibus, aut meliùs vitreis eſſe apponenda.

Ubi poſt ſtanni uſum quædam oriuntur mala, pro ratione ſymptomatum, ad cupri vel plumbi antidota confugiendum eſt.

ARGENTUM VIVUM.
MERCURIUS
CHYMICORUM.

Est liquor mineralis, opacus, manus non madefaciens, coloris argentei, poſt aurum & platinam graviſſimus, in igne volatilis.

Mercurius vivus antiquitùs pro veneno habitus fuit; nunc verò multiplici experientiâ conſtat magnam ejus copiam ſine noxâ devorari poſſe; à diuturno tamen ejus uſu interno abſtinendum eſſe prudentia docet; tremorem enim in artubus, & impotentiam in pedibus relinquere obſervatione *Hoffmanni* conſtat.

Argentum vivum externæ corporis viventis ſuperficiei per linimenta, emplaſtra &c. imprudenter applicatum non raró inducit anorexiam, ſitim, oris

fœtorem cadaverofum, febrim, gingivarum, linguæ, palati, tonfillarum, labiorum, genarum tumorem, dolorem, calorem, inflammationem, ulcera alba dolentiffima, gangrænam, fphacelumve; copiofum diu noctuque vifcidæ falivæ effluxum, tumorem capitis immanem unà cum oculis turgidis, prominentibus, fanguineis; dentium anteà faniffimorum dolorem, cariem, lapfum; totius fanguinis diffolutionem, debilitatem fummam, animi deliquia, ftuporem, paralyfin, claudicationem perpetuam, tumorem crurûm hydropicum, fæviffimam cardialgiam, vomitum, alvi fluxum aquofum olidiffimum cum acerbiffimis torminibus; anevrifmata, hæmoptifin, aliasque hæmorrhagias, atropiam, maxillarum, aliorumque oris ac nafi offium cariem, diras anxietates, refpirandi difficultatem, fuffocationem, aut convulfiones lethales.

Luctuofiffima exempla mortis ab

inunctione mercuriali inductæ profert *Hildanus*.

Argentum vivum per inunctionem corpus ingressum, in majores globulos aliquando coït, ac in ossium cellulosis recessibus, nec non in aliis corporis partibus sub nativâ formâ suâ reperitur.

Mercurius vivus ignis vi in vapores resolutus, chemicos, metallurgos, inauratores &c. sæpè afficit tremore, vertigine, epilepsiâ, paralysi, cæterisve symptomatis ab immoderatâ hydrargyrosi solitis produci.

His etiam infortuniis expositi sunt sani æque atque ægri, qui in eodem loco morantur diutiùs, in quo alii frictionem mercurialem subeunt, atmosphæramque inficiunt mercurialibus atomis. Doctissimus Chirurgus *Goulard* mentionem facit militis scorbutici, in eodem decumbentis loco, ubi plures ægri hydrargyrosin subibant, qui post immanem capitis tumo-

rem, ingentem ptyalismum, oris interni ulcera, gangrænam miserè periit.

Solo diuturno motu tremulo mercurius vivus in pulverem nigrum corrosivum convertitur; idem congruo ignis gradui diutiùs expositus, mutatur in pulverem rubrum, saporis acerrimi metallici, nauseosi, corpus humanum diù ac validè turbantem.

Mercurius sublimatus corrosivus dulcis; præcipitatus ruber, albus, turpethum minerale, aliaque ex argento vivo & acidis mineralibus composita, largiori dosi data, immodicis evacuationibus, inflammatione, gangrænâ, convulsionibus &c. celeriter necant; minimâ verò copiâ, nimisque repetitâ ingesta, eodem modo, quo immoderata hydrargyrosis lædunt.

Turpethum minerale naribus tantummodo attractum sudores, vomitum, alvi fluxum, urinas, ptyalismum, lacrymas unà cum capitis ingenti tumore movisse *Boyleus* refert.

Mercurius ſublimatus corroſivus, qui inter venena mineralia fortiſſima militat, haud ſine circumſpectione externis etiam corporis partibus applicandus eſt, ùt inter alia teſtatur triſtiſſimum exemplum à *Degnero* allatum, matronæ ab applicàtione mercurii ſublimati in emplaſtro doloribus intolerabilibus, convulſionibus, vomitionibus, faucium ingenti tumore, ſalivatione, miſerrimè excruciatæ & mortuæ tandem.

Dum mercurium ſublimatum conficiunt chemici, ab ejus vapore graviter nonnunquam læduntur; oculis naribusque receptus peſſimas ophthalmiâs, violentasque ſternutationes inducit, ubi verò fauces, aſperam arteriam, pulmonesque tangit; tuſſim, reſpirandi difficultatem ſummam, phthiſin affert, aut ſuffocatione ſubitò necat.

Præſentiam mercurii ſublimati corroſivi, liquore quodam ſoluti manifeſtant ſapor metallicus auſterus, nec non pulvis

lateritii coloris, aquâ calcis recens præparatâ, eique affusâ præcipitatus.

Recensitis jam infortuniis, quæ mercurialium abusui originem debent, remedia nunc exsequar, orsus ab iis, quæ mercurii acidis mineralibus juncti sævitiam domare sunt nata.

Aqua pura tepida, salia quæcunque solvit, diluit, enervat & per varias corporis vias educit; hinc omnium salium maximè generale antidotum rectè censetur: hujus præstantia in venenis salinis diluendis & enervandis confirmatur exemplo servi, ex amore melancholici, non modicam mercurii sublimati corrosivi sumentis quantitatem, & solâ aquâ tepidâ affatim haustâ, ac ad modum enematis injectâ, curati. Vid. *Sydenham epist. prim. responsor.*

Spiritûs vini parum aquæ posset admisceri; illo enim mercurium sublimatum corrosivum faciliùs solvi inter alios observavit *Ill. van-Swieten.*

Promptum

Promptum ac certum auxilium ferunt putamina ovorum, oſtracodermata, lapides cancrorum, magneſia alba, creta, aqua calcis, aut ſales alcalini volatiles aut fixi tantâ aquæ copiâ ſoluti ac diluti, ut acrimoniâ ſuâ nocere nequeant, ac tempeſtivè, antequam venenum tunicas corroſerit, ingeſti: in hunc ſenſum venit lixivium ex aquâ & cineribus ubique obviis præparatum. Eadem remedia partibus externis ſimiliter læſis utiliter quoque applicantur: inter plures hiſtorias, quas *Wepferus* collegit, habetur caſus, qui hoc confirmat. Memorabile eſt, inquit, quod tradit *Cl. D. Kunckelius:* nimirum cuidam tenellæ ætatis contra pediculos ſuaſum fuit linimentum:

℞. Mercurii dulcis drachm: j mercurii vitæ ſcrup: j unguenti pomat. unc: j; pharmacopœus imperitus loco mercurii dulcis permiſcuit mercurium ſublimatum corroſivum: inde caput valde intumuit cum inflammatione, ut brevi infanti

pereundum fuiſſet, niſi à medico intellexiſſet præſentem antidotum lixivium forte eſſe; quo cum linteo applicito, brevi convaluit; ita tamen ut capilli deciderint.

Summas laudes etiam merentur lac, olea blanda ex ſeminibus farinaceis maturis recenter expreſſa; adeps, butyrum inſulſum, aliaque ſimilia, magnâ copiâ hauſta & in anum injecta: hæc enim acerrima venena involvendo & obtundendo, eroſas œſophagi, ventriculi, inteſtinorum tunicas inveſtiendo & contra ſalinos ſtimulos muniendo, conſtrictas validiſſimo ſpaſmo partes laxando, plures fauſto beârunt eventu: ſolis tamen demulcentibus & incraſſantibus, tametſi diuturno uſu comprobatis, minimè fidendum eſt; ſed memorati ſales alcalini, aut potiùs terrea abſorbentia ſimul in uſum vocari debent, antidoti ſpecifici titulo verè digna.

Jure quoque celebratur urina vaccina

aut equina, affatim haurienda, aut partibus læſis extrinſecùs admovenda : notare expedit has urinas colorem ſyrupi violarum in viridem convertere, cum acidis efferveſcere, atque mercurii acidis quibuſcunque juncti vires potenter enervare : inuſitatum hoc antidotum, etiamſi vile videatur, minimè rejiciendum, nulla enim aſpernanda medicina eſt, quâ ſanitas recuperatur, aut vita redimitur. Cum maximum periculum ſit in morâ, plura antidota noſſe oportet, ut, alia dum deſunt, mox alia ſubſtitui poſſint.

Inter hæc quoque utile erit pennâ intra œſophagum adactâ vomitum ſollicitare, atque ægrum in balneum calidum demittere.

Memorata remedia pro variâ partium ſenſibilitate plus minùsve diluta, ac illicò applicata, avertunt imminentes oculorum inflammationes, cohibentque ſternutationes violentas, à ſalibus mer-

curialibus, oculis naribusque imprudenter admotis, productas.

Ubi aliquis vaporem mercurii sublimati incautus inspiravit, remedio est salis ammoniaci aut cornu cervi spiritus, aquæ calidæ vapore temperatus, & quamprimùm cum aëre ad pulmones delatus.

Ubi demum post ingentes evacuationes prægressas, summa virium defectio adest, aliquid vini generosi, absorbentibus suprà scriptis saturati, utiliter exhibetur.

Hactenus mercurii acidis mineralibus juncti antidota exposui; nunc ad ea veniam, quæ symptomatis à mercurio, quâcunque ratione exhibito, oriundis occurrunt.

Si plethora, febris, gingivarum, linguæ, palati, tonsillarum, labiorum, genarum, totiusque capitis tumor, dolor ac inflammatio mercurialium usum comitentur; venæsectio instituenda, ac

pro febris vehementiâ, inflammationisque gradu repetenda; alvus libera servanda, victus tenuis & antiphlogisticus imperandus; nitrum præscribendum.

Ubi tumens summopere lingua suffocationem minatur aut gangrænam, prosunt hirudines ei affixæ, aut scarificationes factæ in illâ.

Molestissimum diu noctuque viscidæ salivæ fluxum, leniora clysmata, purgantia mitiora prudenter data, flores sulphuris, atmospheræ calor temperatus, balnea tepida sistunt; prosunt hæc magis, quàm camphora ab aliquibus magnoperè commendata; satis frequentia observata docuerunt ptyalismum camphorâ minimè compesci; hinc hujus remedii usus eviluit.

Ubi tota vis argenti vivi ad alvum ruit, atque diarrhœas ac dysenterias periculosissimas excitat, his nullo remedio tam citò, tam securè & tam efficaciter occurritur, quam opio ac remediis

emollientibus & demulcentibus per os anumque ingeſtis, nec non ſudoribus aëris ambientis calore aut ſtragulorum pondere provocatis.

Cum hydrargyroſis aliquem læſit, à frictione illicò abſtinendum, tibialia, femoralia, induſia, lecti linteamina, cæteraque omnia unguento mercuriali conſpurcata ſtatim removenda, parteſque inunctæ ſpongiâ ſaponis lixivio madente ſollicitè detergendæ & abluendæ.

Vitæ & viribus proſpiciendum eſt potu antiſeptico, minimè inebriante, cibo facilè digerendo ex cremore oryzæ, hordei, avenæ, ex molliſſimis oleribus, ovis ſorbilibus, carne albâ & ſimilibus, parcâ copiâ ſimul datis.

Tremori à mercurialibus orto enulæ radicis infuſum aut eſſentia medetur: ſed nil fortè efficacius reperitur, quàm cortex peruvianus cum ſulphuris floribus mixtus; cæteris enim incaſſùm adhibitis præſidiis, plures inauratores

tremore liberaſſe hoc ſolum remedium multiplici experientiâ conſtat.

Cachexiam, tuſſim cum ſebre puriſque ſputo ac ſudoribus colliquativis, hæmorrhagias varias, oris ulcera, aliaque mala chronica à mercurialium abuſu inducta, corticis peruviani nec non decocti turonûm pini ruſſici uſus diuturnus omnium tutiſſimè curat.

Paralyſi medentur flores arnicæ, electrica vis, frictiones &c.

ANTIMONIUM.

STIBIUM STRIATUM *LINN.*

EST CORPUS minerale ſulphureo-ſemimetallicum, durum, ponderoſum, friabile, obſcurum, ſplendentibus tamen ſtriis diſtinctum, igne volatile, valdè rapax.

Antimonii pars ſemimetallica, à ſulphure ſuperabundante chemicâ operatione ſeparata, *regulus antimonii* nominatur.

Stibium olim pro veneno habitum fuit; quin etiam anno 1566 ſupremus ſenatus in galliis edicto vetuit, ne quis eo uteretur; poſtea verò præſtantiſſimum hoc remedium à mala ſuſpicione liberarunt celeberrimi medici, idcircò memo-

ratum edictum abrogatum fuit annis 1637 & 1650.

Prudenter tamen adhibendum est; antimonium enim ac varia ejus præparata incautè sumta, sæpè post vomitus & alvi fluxus enormes, ventris tormina intolerabilia, diras anxietates ac corporis jactationes, hæmorrhagias, convulsiones, ventris inflationem summam; ventriculi & intestinorum inflammationem, erosionem, gangrænam &c. homines etiam robustissimos tollunt.

Uladislaus quartus poloniæ rex incautè sumto antimonii vitro è vivis fuit sublatus. Grana octo vitri antimonii in substantiâ exhibiti, post vomitus ingentes, dolores intolerabiles, ventriculi inflammationem nec non convulsiones, lethum intulisse in *Hoffmanno* legitur.

Antimonii butyrum seu oleum acrimoniâ suâ longè superat quæcunque alia stibii præparata; vi enim corrosivâ partes corporis vivi, quas tangit celer-

rimè deſtruit ac in eſcharam convertit: ubi illud aliave medicamenta antimonialia præparant chemici, eorum quoque fumo ſæpè graviter læduntur: *Ettmullerus* narrat ſe in præparando antimonii clyſſo, ejus exhalationibus tactum, aſthma contraxiſſe.

Plurimas hujus generis hiſtorias recenſere poſſem, ſi res poſtularet.

Tartarus emeticus liquore quodam ſolutus quandoque ſub arcani titulo ad varios morbos ſanandos à circulatoribus quamplurimò venditur: ſi hepar ſulphuris ei adjiciatur, liquor fiet turbidus, lateritii coloris, poſt brevem quietem ſulphur auratum antimonii ad fundum demittens.

Tartarus emeticus non, niſi aquâ deſtillatâ ſolutus, præſcribendus eſt: evenit enim non raró, ut aliæ aquæ terram contineant abſorbentem tartarum emeticum natam enervare.

His cognitis, transeo ad remedia infortuniis ab antimonialium abuſu non rarò oriundis apta occurrere : ante omnia verò ſcire oportet antimonii aut ejus reguli vires in primis viis ſæpè obvio acido, aut extra corpus ei adjecto ſummoperè intendi, idcircò prudentiores medici ſtibium ferè nunquam præſcribunt, niſi abſorbentibus mixtum.

Obvolventia ac lubricantia mucilaginoſa, vel oleoſa, cum abſorbentibus terreis mixta, ore affatim hauſta ac in alvum injecta, præſtantiſſima antimonialium antidota ſunt.

Hæc quoque remedia butyri antimonii extrinſecùs corpori incautè applicati vires enervant.

Si dolor, inflammatio &c. abdomen occupent, linimenta, fotus, cataplaſmata emollientia, ac balnea calida minimè prætermittenda ſunt.

Pulſus plenus, tenſus, frequens venæſectionis neceſſitatem indicat.

Ubi verò quis venenatiſſimum antimonii butyri ſeu olei fumum ore ac pulmonibus recepit ; remedio erunt ſpiritus volatiles alcalini, aquæ calidæ vapore temperati, per os nareſque delati ad pulmones.

Tandem carnium juſcula, ova ſorbilia, vinum generoſum, cui ſalis ammoniaci ſpiritus ſit inſtillatus, nauſeam & vomitum, abſente inflammatione vel excoriatione ſedant, vireſque reſtituunt.

ARSENICUM.

SUBSTANTIA eſt mineralis, ponderoſa, venenatiſſima; volatilitate ſummâ (ſi in carbones ignitos aut candens ferrum conjiciatur) nec non fumo albo, allium redolente, laminamque ferream albo colore obducente præſertim innoteſcens; ut ſileamus de aliis indiciis hoſtem prodentibus crudeliſſimum, quæ paſſim numeroſa in celeberrimorum virorum libris videri queunt.

Scire quoque oportet arſenicum aquâ ſolutum, affuſo hepate ſulphuris aquâ purâ diſſoluto, inſtar pulveris coloris citrini conſpicuum reddi.

Operarii candelâ accenſâ in fodinas demiſſâ experiuntur an vapores arſenicales adſint; flamma enim, quæ in

vulgaribus mineris extinguitur, in arſenicalibus dilatatur.

Variæ ſunt *arſenici*, tum nativi, tum factitii ſpecies; ſed tres præſertim, omnes plus minùs venenatæ, ſub *albi*, *flavi* & *rubri* titulis in officinis venales proſtant.

Album ex diverſis mineris, ſed præſertim ex *cobalto* ſeu *cadmiâ foſſili*, metallicâ quæ ideo arſenici matrix audit, ſublimatione educitur.

Flavum ſeu *citrinum* obtinetur, dum novem arſenici albi partes cum ſulphuris unâ miſcentur & ſublimantur.

Rubrum, *Realgar* dictum, colore cinnabarin referens, ex arſenici albi partibus octo, & ſulphuris duabus invicem ſublimatis exſurgit.

Addere lubet fraterno vinculo his affine *Arſenicum*, *Rubinum* dictum, quod ſulphur & arſenicum album, anaticâ quantitate invicem mixtâ, ſublimatione

ſolitâ largiuntur; eodem quoque titulo inſignitur arſenicum rubrúm, convenienti igne liquatum, ac dein frigore concretum.

Non defuerunt, qui miſellorum ægrorum vitam variæ periclitationis diſcrimini committere minimè veriti, temerario auſû arſenicalia adverſùs varios morbos intrinſecùs exhibuerunt : ſed clinicis de ægrorum ſalute magis ſollicitis nequaquam placent hæc tentamina, haud paucis infamia cladibus; quidquid in contrarium adducant alii.

Haud inficiabor homines nonnullos arſenicum impunè ſumere, atque quædam animalia eo ſumto pingueſcere; verùm illud minori arſenici quantitati, vel oleis, pinguedinibus &c. priùs affatim hauſtis adſcribendum potiùs eſt : id inter alios proprio nos exemplo docuit *Orvietus*, olim per totum ferè orbem malè celeberrimus; poſtquam enim coram numeroſiſſimâ hiante ore ſpectantium &

audientium turbâ, ut arcanum ſuum antidotum caro pretio venderet, poto priùs clanculùm oleo, ſæpiùs devoraſſet arſenicum abſque damno ſubſequente; tandem, ſumtâ majori arſenici albi doſi, violenta, aſt non iniqua mors falſiloquo mendacem avulſit larvam: meritò hic exclamandum cum poëtâ

. . . . *Quid non mortalia pectora cogis,*
Auri ſacra fames?

Non furioſæ cupidinis opûm, ſed imprudentiæ pœnas luunt alii, qui futuri nimis improvidi arſenicum farinæ, carnibus, aliisve cibis admiſtum, canibus, felibus, gliribus, muribusque necandis præponunt; ſicque propriæ vitæ inſidias & arma tecta parant: animalcula enim illa non raro arſenicum vomitù rejiciunt, eoque inficiunt alimenta, mundanâ viciſſitudine ipſis tum agreſſoribus funeſta.

Nec levi reprehenſione digni ſunt, qui formidabile omnique animalium generi inimi-

inimicum arſenicum inter domeſticos pulveres reponunt : haud raró enim evenit, ut graviſſimo errore cariſſimis convivis pro cremore tartari, ceu optimo ciborum condimento, atrox obtulerint venenum.

Malè quoque infantibus dantur crepundia, arſenico rubro, minio, aliisve venenatis coloribus infecta : cuncta enim ori admovere atque lingere ſolent periculi ignari.

Nonnunquam arſenicalis compoſitio pro mercurio ſublimato venditur, ac ita peſſimè luditur de corio ægroti, nec non de famâ medici. Vis fraudem hanc capitalem detegere ? ſolve mercurium ſublimatum in aquâ deſtillatâ, liquori affunde ſalis ammoniaci ſpiritum per ſalem fixum tartari expulſum : ſi mercurius ſublimatus ſit genuinus, ſtatim liquor nivis inſtar albeſcet ; ſi contra nigreſcat liquor, nigrumque in fundo

vaſis pulverem relinquat, erit ſignum mercurii arſenico adulterati.

Prudentiores pharmacopolæ, ubi extraneos mercatores adeunt, mercurium ſublimatione in cryſtallos formatum pulveri præferunt, tanquam adulterationi minùs obnoxium.

Non reticendum etiam eſt, quòd carnes animalium abuſu arſenici necatorum commedentibus nonnunquam fuerint funeſtæ : aribæ filiam, ad mortem tabefactam, quod guſtaſſet carnem gallinæ arſenico peremptæ, in *Amato* legitur ; hinc patet arſenicalibus minimè congruere vetus illud italorum proverbium :

Morta la beſtia, morto il veneno.

Extra oleas evagarer, ſi cunctos arſenici abuſus in medium adducerem ; cur miſſis aliis, recenſebo ſymptomata, ab ejus uſu perverſo ſolita produci, ut ex illis aliiſque ſuprà enumeratis indiciis invicem collatis, in foro criminali

æquum de mortis causâ judicium ferri possit (*a*).

Igitur symptomata seu indicia (*b*) arsenicum gustatum deglutitumve subsequentia sunt, sapor austerus, exspuitio frequens, vertigines; labiorum, linguæ, palati, faucium, œsophagi, ventriculi & intestinorum ardor, dolor acerbissimus, rosio ac inflammatio; febris, sitis inextinguibilis, nausea, vomitus assumtorum, crebri singultus, palpitatio cordis, virium defectio ingens; respirandi difficultas, anxietates summæ, delirium, circulus lividus circa os & oculos, repentina corporis intumescentia; manuum ac pedum stupor; his accedunt priapismus,

(*a*) Arsenici alteriusve veneni exhibiti suspicio ulteriùs confirmabitur, si vomitu rejecta, aut in ventriculo intestinisve hominis præcipiti morte perempti reperta, cani data, eum enecent.

(*b*) Non in omnibus omnia eademque occurrunt symptomata; verùm hæc pro ætate, temperie & viribus ægri, aut quantitate veneni assumti in variis varia sunt.

totius corporis convulſiones ; pulſus tardus, inæqualis, cutis pruritus ingens, icterus, maculæ rubræ, fœtor oris, præſaga luctûs ſuſpiria, mictus cruentus, ſudores frigidi, gangræna aut ſphacelus ventriculi & inteſtinorum ac nonnunquam etiam genitalium; ventriculi & inteſtinorum perforatio aut etiam eroſio ſeu extenuatio talis, ut eorum membranæ folium papaveris vix ſuperent craſſitie, vomitus & alvi fluxus nigri, fœtidi, cadaveroſi, capillorum defluvium, lypothymiæ, horum plerumque omnium malorum horrendum agmen claudit atra mors, quam epidermidis ſeceſſus & totius corporis putredo ſubitò ſequuntur : verùm qui letho eripiuntur valetudinem deinceps vitream, nonnunquam febre hecticâ, paralyſi, aliorumve malorum ſerie exaſperatam trahere ſolent.

Haud minora pericula cirumſtant illos, qui arſenicum extrinſecùs variis admovent partibus, aut ejus halitibus ſeſe

exponunt; foſſores nec non fornacûm, in quibus mineræ arſenicales cremantur, accolæ macilenti languidique incedunt, ac tandem hæmoptiſi, horridâve tabe tolluntur.

Tachenius narrat ſeſe arſenicum ſublimationibus repetitis fixare tentantem, aperto vaſe vaporem hauſiſſe gràtiſſimum, à quo poſt horæ dimidium dolores cardialgici ac colici intolerabiles, aſthma, hæmaturia, aliaque peſſima ſymptomata ſuborta ſunt.

Meminit *Diemerbroeckius* plurium arſenicale amuletum, peſſimo impoſtoris conſilio, pectori applicantium, qui ardore interno, anxietate præcordiorum ac puſtulis in medio pectore nigricantibus imprudentiam ſuam luerunt; verùm abjecto amuleto ab afflictis properantia fata repulit celeberrimus medicus.

Vi pollet tam corroſivâ ut foſſorum manus ac pedes nudatos exulceret; ſic arſenicum butyro mixtum & capiti

puellæ phthiriaſi affectæ, loco coccularum, per errorem illitum, febrem, delirium, ſyncopen, totius capitis intumeſcentiam ac celerem mortem induxiſſe *Wepferus* refert.

De arſenicò extrinſecùs tantummodo applicato (inquit *cel. Degnerus*) ante aliquot annos mirum vidi effectum, namque ruſtici quidam præparant ex arſenico decoctum, eoque corpus lavant, mirificè illud contra ſcabiem facere prædicantes : tale decoctum duo milites à quadam aniculâ accipiebant, eoque ſcabiem abluebant; ſcabies quidem hâc ablutione evanuit; ſed utriuſque genitalia tanta inflammatio atque intumeſcentia invaſit, ut aſpectu horrendum eſſet; quibus conjuncti erant intolerabiles dolores, vehemens febris, vigiliæ, ſitis &c. totusque locus affectus brevi tempore contrahebat nigredinem gangrænoſam, ùt de perfecto ſphacelo jam ſollicitus eſſem : tandem verò multâ

adhibitâ curâ ſeparatio ſphacelati ſuccedebat, & paulatim laborantes reſtituebantur.

Seriò hæc inculcanda forent garrulis quibuſdam aniculis, quæ, præjudicio hic endemio miſellisque ægris luendo obcæcatæ, unguenta, emplaſtra, amuleta &c. corpori extrinſecùs admota, nunquam nocere poſſe inſulſâ verborum gravitate affirmant.

Sagaciſſimi medici vix aliquid intentatum liquere, ut invenirent remedium terribilis hujus veneni ferociam aptum comprimere.

Eorum aliqui arſenicum indolis acidæ eſſe contendunt, ſales alcalinos tanquam præſtantiſſima ejus antidota extollunt: verùm alienis propriisque experimentis, in animalibus vivis captis, didici hæc decantata præſidia aquâ ſimplici haud eſſe efficaciora.

Nec minùs falluntur qui præſentaneo huic veneno alcalinam tribuunt indo-

lem, acidaque remedia id extinguere posse credunt; arsenicum enim alcalinæ indolis haud esse chemiæ peritus negabit nemo.

Neque tamen succum citri aliave acida planè inertia fore credimus, ubi aliquis terribile italorum venenum, *aquetta* dictum, ex arsenico, hyosciamo &c. compositum, infelix hausit; hoc enim in casu potus acidus tum arsenicum diluit; tum hyosciami mortiferum virus peculiari vi extinguit.

Hæc cum ita sint, ad generalia antidota transeundum est, inter quæ feliciter adhibetur aqua simplex, præsertim tepida, quæ arsenicum album (*c*) solvere, solutum diluere ac ita enervare, motoque vomitu eliminare valet: vagi glires, ubi arsenicum sumserunt, ductu naturæ conservatricis sui protinùs confugiunt ad aquam passim obviam, illaque affa-

(*c*) Aliæ enim arsenici species, juncto sulphure divites, aquâ solvi nequeunt.

tim hauſtâ à mortis diſcrimine ſeſe liberant.

Maximam quoque laudem merentur lubricantia ac obvolventia per os atque anum copioſè ac diù ingeſta, quæ ventriculum & inteſtina contra corporum rodentium injurias defendunt, dolores atque ſpaſmos mitigant, acrimoniam quamcumque obtundunt & involvunt, ſicque ſine ſtimulo educunt (∂): uſitatoria ſunt olea blanda ex ſeminibus oleoſis expreſſa, gummi tragacantha aut arabicum aquâ ſolutum, butyrum inſulſum, axungia porcina haud rancida, nec non adipes quicunque recentes: horum efficaciam centenis experimentis ſupra memoratus *Orvietus* confirmavit abundè.

His tamen medicaminibus palmam præripit lac merum, vel quod melius

---

(*d*) Si iis affatim hauſtis vomitus non ſuccedat, tunc pennâ vel digito in fauces immiſſo poterit excitari.

eſt, ſupra ſcriptis oleis, aut butyro ſociatum.

Convivas omnes, quibus hoſpes appoſuerat juſculum arſenico, loco ſacchari, conditum, lacte cum amigdalarum dulcium oleo maximâ copiâ hauſto, ſtrenuè & quidem vel centies vomiſſe; clyſmatibus quoque oleoſis injectis evaſiſſe refert *cel. Hoffmannus* (*e*).

Præſentaneam opem aliquando tulit oleum dulce ricini per os anumque ingeſtum, quod involvendo & foras deturbando arſenicum, aliudve acre venenum in ſtomacho & inteſtinis retentum, oleis cæteris palmam præripit.

His ipſis auxiliis protinùs jungantur balnea oleoſa, aut aquoſa tepida, embrocationesve ſimiles, ſi diris convulſionibus jactentur ægri: tepidi olei balneo

---

(*e*) Diluens potus, lac, olea blanda, adipes recentes, mucilagines gummi tragacanthæ aut arabici, aliaque ſimilia lubricantia & obvolventia poſt quæcunque acria venena aſſumta quoque locum habent.

convulſiones atrociſſimas ex halitu veneni chemici obortas, quieviſſe refert *celeb. Morgagnus.*

Ubi vapores arſenici maximè infeſtarunt pulmones, remedio ſunt vapores aquoſi tepidi per os naresque attracti, qui arſenicales particulas diluendo ac enervando, vaſa conſtricta laxando & emolliendo magnoperè proſunt.

Ubi arſenicum ſanguinem jam infecit, par ſibi non habet *oleum eſſentiale aniſi*, cujus ſcrupulus unus, ſimul cum looch ex ovi vitello, gummi arabico, & ſyrupo de althæâ, pro doſi adultis exhibetur.

Summo quoque jure ſeſe commendant aquæ thermales ſulphureæ, diù hauriendæ, balnei ſtillicidiique inſtar adhibendæ, ubi ægri præcipitis mortis diſcrimen evaſere, ſed ſtupore, paralyſi aut convulſionibus vexantur : ſi verò deficiant illæ aquæ, utendum erit hepate ſulphuris aquâ purâ ſoluto : hujus enim

veneni sævitia sulphure sensim domatur.

Arsenicum magnam cum ferro affinitatem habet eoque redditur fixum ; hinc operarii, qui metallis nobilioribus repugnandis operam dant, his ferri limaturam utiliter tutòque adjiciunt.

ACIDA MINERALIA.

TRES acidorum mineralium diverſæ ſunt ſpecies, *acidi vitrioli*, *acidi nitri*, *acidi ſalis* titulis notæ, quas omnes, cum communia antidota poſtulent, uno hoc capite comprehendam.

Vitrioli acidum vel ex vitriolo, vel ex ſulphure, vel ex alumine; *nitri acidum* ex nitro; *ſalis acidum* ex ſale marino, fontium gemmæ, per chemicas operationes obtinentur.

Acida mineralia imprudenter hauſta, aut etiam corpori extrinſecùs admota, non tantùm varios morbos inducunt, verùm vivas etiam carnes ac membranas deſtruunt, ipſaque oſſa corrodunt atque exedunt, ſicque crudelem ac ſæpe præcipitem inferunt mortem.

Meminit *ill. Hoffmannus* hominis, qui furiis conſcientiæ agitatus aquam fortem arbitris remotis biberat vitrumque per feneſtram in hortum proximum projecerat : viderat hoc ejus amicus in horto deambulans ab altero non viſus, cumque vitrum conſideraſſet, odoremque cognoviſſet, mox verò illum vomere & valde tuſſire animadverteret, ad cubiculum ejus properavit, aditumque quo licuit modo patefecit : verè jam agonizantem inveniebat; cum verò non ignarus medicinæ eſſet, interim dum medicus accederet, multâ infuſâ aquâ vim concentrati acidi infregit, ſicque ſalutis auctor exſtitit.

Stalpaert van der Wiel ruſtici cujuſdam mentionem facit, qui aurifici lunæburgi lignum vendens, auctariique loco hauſtum vini aduſti petens, juſſus fuit ingredi hypocauſtum, ubi cum ſolus vitreum poculum aquâ forti plenum vidiſſet, vinum phlegmate orbatum ratus, in-

gentem fecerit hauſtum, & aurifici non multò poſt vini ſpiritum apportanti reſponderit ſe jam bibiſſe ex hoc vitro, nec ultrà appetere; undè illicò punctiones & lancinationes in ventre ſentiens, aſſumto largo olei amigdalarum dulcium hauſtu curatus eſt.

Ipſe *Boerhaavius* ſpiritûs vitrioli vel ſulphuris, quem ſummâ ignis vi extorquebat, halitum excepit, qui fortè illum unico momento ſuffocaſſet, conſtrictis pulmonibus, niſi ſpiritum ſalis ammoniaci ad manus habuiſſet.

Acida mineralia mucilagine gummi arabici, tragacanthæ, decocto incraſſante *Fulleri*, ovis ſorbilibus, idque genus aliis unà cum putaminibus ovorum, cretâ albâ aliisve abſorbentibus terreis largâ manu exhibitis citò ac tutò enervantur.

Hæc verò acida pulmonibus recepta haud alia antidota poſtulant, quàm mercurius ſublimatus corroſivus, ignis vi in vapores reſolutus.

SALES ALCALINI FIXI, *MINERALES.*

Sal gemmæ, aqua marina; fontes medicati varii &c. chemicâ operatione memoratos ſales largiuntur.

Licet ſales alcalini fixi minerales minùs acres eſſe ſoleant quàm lixivioſi, illorum tamen acrimoniam forti igne valdè intendi, quin etiam cauſticam fieri experimentis demonſtravit chemiæ peritiſſimus *Meyers.*

Diluentia, obvolventia, oleoſa blanda, acida antidota ſunt.

Aqua pura, tepida aut calida, ſales quoſcunque ſolvit, diluit, enervat & per varias corporis vias educit; hinc omnium ſalium maximè generale antidotum rectè cenſetur.

Aſt

Aſt hoc in caſu, longè efficaciora ſunt acida vegetabilia vel mineralia diluenti aquæ addita, quæ vim quoque alcalini ſtimuli qualitate ſuâ potenter invertunt.

Summa tamen cautio requiritur in horum adminiſtratione, nam œſophagus, ventriculus, inteſtina naturali muco privata ac exulcerata leviorem ſtimulum ab acidis aut ſalibus neutris, etiam blandioribus, ægrè ferunt: undè quidam in hoc caſu olea recens preſſa ſola vel cum acidis miſta præſcribunt, quibus ſales obtundantur, eroſæ œſophagi, ventriculi & inteſtinorum tunicæ inveſtiantur, & contra ſalinos ſtimulos muniantur. Oleis recens preſſis ingeſtis aëris elaſtici generatio, à ſalium oppoſitorum efferveſcentiâ producta, multùm quoque diminuitur: quando igitur ſimiles conditiones adſunt, altâ ſemper mente tenendum eſt monitum *ill. Tralleſii*: quod ſi verò (*ſcribit*) etiam merum

F

rodens alcali ſubſit, acido ſufficienter ingeſto omninò ſuperandum, multo judicio practico ponderandum erit, an illud hujus occurſu ſit ſuperabile, ante quam ſmegmate omni mucoſo, quod villoſam tunicam obducit, ſtricturis & excretionibus excuſſo, detractâ quaſi veſte naturali, hæc denudata injuriis cujusvis acrimoniæ in villos nervoſos acturæ ſit expoſita: hi nimirum tum tegmine ſuo orbi ſtimulum quemvis acutiùs ſentientes, non ab alcalinâ tantùm acrimoniâ criſpantur, ſed ab acido etiam quantumvis blandiore æquè vellicantur; imò verò, ſi ab utriusque concurſu alius naturæ ſal emergeret, non minùs ejus irritantibus puncturis malè afficerentur: hæc ſi fortè lecturorum aliquibus nimis ſcrupuloſa videatur cautio, operæ pretium erit perpendere ſummam in hominibus benè multis, ut hypochondriacis & hyſtericis, ventriculi & inteſtinorum delicatulam irritabilita-

tem & mobilitatem, quibus adeo, dum nondum ægrotant, ſuccus citri & acetum non ſunt adiaphora; ſed tales quàm maximè inteſtinorum morbis ſubjacent, iisdemque graviùs affliguntur .... Hoc in caſu primatum ſanè ducit blandiſſimum acidum blandiſſimo oleo involutum in ebutyrato lacte, quòd ſi ullum aliud remedium acrimoniæ alcalinæ invertendæ & obtundendæ convenientiſſimum hic habeo, ejus egregiam virtutem in aliis ab hac cauſâ morbis ſæpiuſculè edoctus; atque hoc acidum benignum natans in pinguedine lactis multùm præfero aceti acido, per mel admiſtum mitificato.

Opitulantur quoque enemata ex memoratis remediis acidis & demulcentibus injecta.

LAPIDES *CALCAREI* ET TERRÆ *CALCAREÆ.*

Ex his violentâ exuſtione vel calcinatione paratur *calx viva*, quæ corporis partes, quibus applicatur, tum interiores, tum exteriores vi cauſticâ ſummoperè lædit.

Vapores quoque ſub extinctione calcis aſſurgentes, vel è parietibus calce recenter incruſtatis aut dealbatis emanantes, non raró ophthalmiæ, ſternutationis violentæ diuturnæ, aſthmatis, peripneumoniæ, dolorum rheumaticorum, febris lentæ, paralyſis, apoplexiæ nec non funeris auctores fuere *Q. Catulus* conſul romanus à *C. Mario* propter

civiles dissentiones mori jussus; recenti calce illito multoque igne percalefacto cubiculo se inclusum peremit.

Consiliarii cujusdam aulici tres filios qui in camerâ calce oblutâ, nondumque penitùs resiccatâ, dormierant, intra tres dies suffocante anginâ periisse; virumque propè furnum, in quo paulò ante calx exusta fuerat, commoratum sternutatione vehemente, sæpè recidivâ per aliquot annos laborasse, narrat *ill. Hoffmannus.*

Alii plures casus funesti in annalibus medicis reperiuntur, ex quibus patet, quàm imprudenter agant illi, qui in domo calce recens incrustatâ aut dealbatâ habitant. Non ergò sine gravi causâ olim apud romanos publicâ lege cautum erat, ne aliquis intra tres annos recens exstructa ædificia inhabitaret.

Ubi calx viva fuit ingesta, juvat lacte vel lini aut olivarum oleo solo, vel unà cum melle, aceto, aliisve id genus aci-

dis affatim hausto ac in alvum injecto eam involvere, enervare, ac moto vomitu alvique fluxu eliminare.

Qui venenatis calcis halitibus affecti mortuorum instar jacent, aëri puro ac frigido quantociùs exponantur, aquâ frigidâ perfundantur, ori naribusque eorum infundatur acetum.

Non tantùm per se nocet calx viva corporis partibus exterioribus aut interioribus admota; verùm salium alcalinorum acrimoniam igneam quoque potenter intendit, uti *lixivium causticum* & *lapis causticus*, seu *ruptorium chirurgorum*, *salisque ammoniaci spiritus* cum calce vivâ paratus abundè demonstrant: Vitrioli spiritus aquâ purâ sufficienter dilutus præstantissimum antidotum est.

LAPIDES
GYPSEI
ET TERRÆ GYPSEÆ.

Ex his igne exustis, paratur *gypsum* simulacris statuisque effingendis inserviens.

Gypsum intùs sumtum, cum muco succoque gastrico atque enterico in lapideam soliditatem, difficulter resolvendam, concrescit; repletionis sensum, alvi constipationem, obstructiones varias, melancholiam, cachexiam pessimam, paralysin, hydropem, tympanitidem, ac denique lentam miserrimamque mortem inducit.

Cajum Proculejum, *Augusti Cæsaris* familiaritate gavisum, pertæsum maximi doloris stomachi, epoto gypso mortem sibi conscivisse *Plinius* testatur.

Emanuel Byzantii Imperator gypſum in ſubtilem pulverem tritum farinæ ſecalinæ impiè curavit admiſceri, ac ita totum *Conradi III.* Imperatoris exercitum ſenſim delevit.

Gypſi pulvis unà cum aëre ad pulmones delatus in lapillos quoque concreſcit, linguæ ac faucium ariditatem, ſingultum, tuſſim ſiccam, anxietatem, ſyncopem, cachexiam, peripneumoniam, phthiſim &c. inducit; hinc gypſoplaſtæ ferè ſemper debiles incedunt, gypſatâque facie referunt ſimulacra.

Oxymel ſcilliticum ingeſtum, in ventriculo & inteſtinis hærens gypſum natum eſt ſolvere, & moto vomitu aut alvi fluxu eliminare.

Gypſi verò pulverem pulmonibus receptum, ibique concretum, aceti vapor inſpiratus ſolvit, & excitatâ tuſſi educit.

SULPHUR
VULGARE,
SIVE
COMMUNE.

Est concretum minerale ex acido vitriolico & phlogiſto arctiſſimè copulatis conſtans.

Sulphuris accenſi fumus animalia reſpirantia cuncta celerrimè necare valet; ubi verò is minori copiâ hauritur, tuſſim, ſternutationem, raucedinem, capitis dolorem, lippitudinem, diarrhœam, dyſenteriam, aſthma, peripneumoniam, hæmoptiſin, phthiſin inducit.

Clar. Ramazzinus mentionem facit mœchæ mulieris, quæ cum amaſium ſuum, marito ſuperveniente, ſub lecto abſcondiſſet, ſuperpoſito, ut crimen magis

celaret, ſulphurato velamine, ſe ipſam prodidit; ille enim recenti ſulphuris odore percitus non potuit, quin altè tuſſiret ac ſternutaret.

Ill. van-Swieten inſanabili aſthmate laborantem vidit optimum civem, qui in juventute apud œnopolam habitans, ut addiſceret vinorum commercium, à ſodalibus malè jocoſis jubebatur, aperto ingentis dolii ſulphuris vapore repleti ſpiraculo, olfacere, quâ arte vina à fermentatione præſervarentur: miſer ille validè naribus attraxit infeſtum hunc vaporem, & mox concidit, atque aliquot horis cum morte luctatus evaſit quidem; verùm totâ vitâ manſit aſthmaticus & nunquam ſomnum capere potuit, niſi erecto corpore in ſedili hæreret.

Ubi ad ſuffitus adhibetur *cinnabaris*, ſedulò cavendum eſt, ne infenſus ſulphuris accenſi vapor (cinnabaris enim ex ſulphure & mercurio unitis conſtat) magnâ copiâ ad oculos aut pulmo-

nes perveniat , & memorata inducat infortunia.

Sulphuris accenſi fumus iisdem antidotis , quibus mercurius ſublimatus corroſivus in vapores redactus , enervatur.

ZINCUM.

Est ſemi-metallum, ſub-malleabile, plumbei fermè coloris, in quovis acido ſolubile, in igne ardens.

Zinci verò flores magno calore flaveſcunt, & frigore denuò albeſcunt; hac notâ à terris abſorbentibus facilè diſtingui poſſunt, quæ non raró pro zinci floribus fraudulenter divenduntur.

Ex acido vitriolico & zinco *vitriolum album* (*couperoſe blanche*) componitur.

Vitriolum album vi adſtringente pollet; majori copiâ intùs ſumtum anxietatem præcordiorum, ſudores, vomitum alvique fluxum potenter movet, naribus attractum ſternutationem violentam non raró excitat.

Eadem, quæ ærugo, antidota poſtulat.

CAUTELÆ QUÆDAM *FOSSORIBUS* ALIISQUE NOCIVA FOSSILIA *TRACTANTIBUS* MAXIMÈ NECESSARIÆ.

SOLVENDA alvus dato ſubindè rheo aut poto olivarum oleo, quo minùs venenum cum ſalivâ aut cibis ingeſtum hæreat, morâque noceat longiori.

Ab opere non recedant, quin corpus abluant veſteſque mutent, ne foſſile venenum iis adhærens haud interruptè agere pergat.

Intermiſſum laborem nunquam repetant jejuni: quotidianâ experientiâ conſtat illos, qui in plumbi, arſenici &c. fodinis pane atro unà cum lardo pinguive carne bibulâ vivunt, aut, antequam

operi ſeſe accingant, lac, oleum recens, aliave id genus pinguia aſſumunt, quibus particulas venenatas cum ſalivâ in ventriculum delatas involvant, diutiùs manere incolumes.

Nicotianæ fumum per fiſtulam ſugentes ſalivam perpetuò exſpuere ſolent, quare is utilitate non carebit, ubi hæc nocivis inquinata exhalationibus eſt.

Gargarizando os & fauces nonnunquam etiam eluere expedit.

Vitanda loquacitas eſt: muti enim quia minùs frequenter reſpirant, minorem venenati halitûs copiam hauriunt.

Ori naribusque admoveatur velamen aquâ purâ aut antidoto, ſi quod cognitum ſit, madidum; ſic ut nullus, niſi percolatus & correctus, hauriatur aër.

Apertis portis & feneſtris ſæpè renovandus aër; aſt cavendum ſemper, ne calens corpus frigore afflatuque lædatur: convenit etiam faciem, quantùm poſſibile eſt, à nocivis halitibus avertere, nec

non, ad auram puriorem captandam, chymicâ officinâ interdum exire, vel vaſa in loco ventis obnoxio ita diſponere, ut funeſti vapores ab adſtantibus longiſſimè repellantur; in fodinis adhibenda eſt ventilans machina.

Aër fodinarum aliorumque locorum diù incluſus aquâ frigidâ affatim injectâ non rarò corrigitur & emendatur.

Solent nonnulli accenſâ candelâ in fodinas aliaque loca ſuſpecta lentè demiſſâ explorare an venenati vapores adſint; ſi flamma ritè vigeat, audacter intrant; ſi verò langueat, aut, quod pejus eſt, extinguatur, tum, priuſquam in ea loca audeant deſcendere, aëris correctioni aut renovationi ſtudent; verùm alii huic ſigno haud multùm fidentes canem, felem &c. priùs intrare jubent, ne dubio aëri propriam ſalutem committant.

Qui verò in fodinis mortuorum inſtar jacent quantociùs ſunt extrahendi, aëri puro exponendi, aquâ abluendi, veſti-

menta eorum mutanda; ſalis ammoniaci ſpiritus aquâ aut ſpiritu vini camphorato temperatus in os naresque indendus, narium quoque irritatio mechanica haud negligenda, aër compreſſis ægri naribus per os vi inſufflandus, nicotianæ fumus in alvum dandus; vena, præſertim jugularis, nonnunquam ſecanda.

DE USU CHALYBIS ATQUE MERCURII *IN OBSTRUCTIONE CURANDA* DISSERTATIO.

ERUDITISSIMO, AMPLISSIMOQUE VIRO,
ALBERTO HALLER
LUCAS DORASCENTIUS
S. D.

ILLUSTRIUM virorum fama, cum ubique terrarum diffusa est, hoc potissimùm habet, ut eorum gloriam cujusque generis, & conditionis hominibus notam efficiat; immò verò, cum de litteris agitur, ad illos etiam perveniat, qui eas tantùm a limine salutarunt, aut primoribus labiis attigerunt. Quod cum optimè tibi perspectum sit, nihil sanè miraberis, eruditissime Haller, cur mihi

tantum honoris tribuere audeam, ut ad te ſcribam epiſtolam, teſtem meæ obſequentiſſimæ erga te voluntatis: mihi, inquam, qui licet ætate & ingenio non ſim cum cæteris comparandus, qui Romæ vivunt, medicinæ cultoribus, tamen ope, ac præſidio commentariorum, quos, doctis viris plaudentibus, ad communium ſtudiorum utilitatem edidiſti, confido me in re medica non mediocriter profecturum. Quid ni? Antonius Cocchius nemini ignotus, tibi verò notiſſimus, quem Numine dextro ſtudiorum meorum optimum ducem, ac magiſtrum ſum nactus, tantâ eos copiâ eruditionis abundare teſtatur, ac novis adeo experimentis, obſervationibus, argumentis eſſe tam luculentos, ut ea de cauſa hujus te ætatis, quæ floret maximè laude litterarum, ſecundum nemini cenſeat. Boerhaavii inſtitutiones adhuc lumine carerent, ac fruſtra id expectaſſent, ni boni ſuperi Hallerum tandem dediſſent, qui

eas optimè illuſtraturus, pulcherrimarum rerum theſaurum nobis optantibus aperiret. Dicam quod ſentio; non aſſentandi gratiâ. Ubinam major, quàm in his tuis commentariis, aut in rebus quàm difficillimis pertractandis ingenii vis, aut felicitas in ſolvendis, aut facilitas in explicandis? Hæc ſunt mehercule, quæ ita me tibi addictum reddidere, ut gloriæ tuæ prædicandæ, &, quantùm fieri per me poteſt, amplificandæ deſiderio exardeſcam. Nec verò iſtud aut mediocre eſt, aut obſcurum, aut hujuſmodi, ut ſilentio præteriri poſſit. Nam cùm medicis, iiſque vulgò celebrioribus tantâ contentione decertavi, quantâ nunquam antea ullâ in cauſâ: & jure quidem, ac meritò. Quis enim cauſam, quæ optima ſit, lucis in ſole defendendæ ſuſcipere nollet, lubenterque pro viribus ſuſtinere? Cæcutiunt plerique hujus ſæculi medicorum, qui ſi forte graviſſimorum hominum ſcripta vel non intel-

lexerunt, vel etiam (quod turpius eſt) pervolutare & cognoſcere neglexerunt, ad ſuam tegendam vel inſcitiam, vel ignaviam, ajunt id omne ſupervacaneum ſibi videri, quod lucubrare ſcriptores ætatis noſtræ, ac typis edere voluerunt. Crede mihi, humaniſſime Haller, nimis acerbum, nimis aſperum eſt indoctos iſtos etiam in magnis, clariſſimisque civitatibus triumphantes intueri; qui non modò freti popularibus auris, ſed etiam plauſu virorum principum celebrati, ubique ſe jactant, atque adeo inſcitiam cum incredibili temeritate conjungunt, non ſine magno ſapientum dolore, & iracundiâ. Quoniam verò ſe ſola virtus contenta eſt, neque inſani vulgi honoribus eget, ad Te, Vir clariſſime, redeo; quem cum audiverim multum operæ inſumſiſſe in Boerhaavio Lugdunenſi Profeſſore obſervationibus illuſtrando, enixe rogarem & obteſtarer, ut, quæ jam edidiſti, ad me mitteres,

si mihi, ut sunt, ad manum non essent; ne, qui gloriæ tuæ faveo, tuorum operum jucundissimo fructu diutiùs carerem, simulque labi occasionem permitterem communicandæ cum aliis doctrinæ tuæ, quæ in eisdem operibus maxima continetur. Nunc judicium de quodam opusculo meum legendum tibi, atque, uti spero, approbandum exhibeo.

Prodiit nuper in lucem oratio botanica, quam philosophus quidam è medicorum collegio in horto academico habuit. Hoc unum captu mihi difficile visum est, quod ille ait : *Quoties, dum obstructionibus per chalybem medebamur, eas nos vidimus in scirrhum, aut cancrum insanabilem permutatas ? quoties nos hydrargyrum, & cætera, quæ ab eo sunt per medicamenta, sumus execrati ; dum tantos ab iis vidimus fluctus, tempestatesque excitatas, ut quid consilii caperemus, nesciremus ?* Qua quidem in re fugit philosophum ratio, meâ quidem sententiâ. Ejus enim

obſervatio futilis eſt, quippe quæ non ex accuratâ hiſtoriâ, non ex enumeratione juvantium ac nocentium, non ex cadaverum ſectionibus deducta ſit. Utinam verò ex iis, quæ diximus, profecta eſſet. Tunc enim de indole morbi perbellè ille atque cæteri judicaſſent, eſſentque cautiores in quibusdam tractandis medicaminibus; neque ille tam præceps in affirmando fuiſſet: *chalybem in cancrum & ſcirrhum permutare obſtructiones, & hydrargyrum fluctus, tempeſtatesque excitare.*

Jure optimo culpanda ejus opinio eſt, quem non puduit duo illa medicamina ex chemiâ explodere, mortalium generi utiliſſimâ ac nobiliſſimâ ſcientiâ, cujus unius eſt virtutes terræ multiplices inveſtigare. Sæpè cogitabo de illâ vulgari obſervatione, quæ non habetur in ante dictis; præſertim verò cum ſcriptoris illius obſervatio in duobus illis medicamenti generibus non parùm mihi videa-

tur experientiâ labefactari, quam ſcriptor ille vel, ut par erat, minimè attendit, vel nunquam vidit. Quibus nos documentis ſi vellemus inſiſtere, chimicam ſcientiam longè profectò ſalutaremus, ejuſque præcepta, quæ à gravibus auctoribus nobis tradita ſunt, contemneremus. Nam *falſum dicere ex bona ratione, turpe non eſt, falſum verò palam negare, ſat eſt*, teſte Quintiliano. Verùm ſtudia noſtra locabimus in defendendâ viriliter veritate, & fideliter pro chemiâ certabimus. Chemiam, ſive ſpargiricam, quæ ad ſalutem humani generis, atque ornamentum haud contemnendum inventa eſt, jam dudum ſopitam, in lucemque deinde revocatam quidam dixerunt, non ſecus ac fulmina tormenti bellici, ad communem lanienam, atque perniciem. Hanc ſcientiam a Dæmonibus filiabus hominum datam in pretium amoris putarunt nonnulli: qui error ſanè antiquiſſimus ex eo duxit originem, quòd illi

ſenſum ſcripturæ genuinum aſſecuti non eſſent Geneſ. 6. 2. ſcriptorum catalogum non eſt facilè texere, qui de hoc argumento diſſeruerunt : præcipui tamen ſunt , Oſwaldus Crollius , Beguinus, Joannes Hartmannus, Joannes Petrus Faber , Le Mery , Le Mort , Baſilius Valentinus, Paracelſus, Rogerius Baco, Raymundus Lullius, Joannes Rudolphus Glauberus, Joachimus Beccherus , Ettmullerus , Boerhaavius , Hoffmannus, Poterius, & alii complures. Inter mineralia ſiquidem, quæ eruuntur ex viſceribus terræ, quæ centrum, ſeu matrix elementorum omnium adpellatur, & in quam elementa projiciunt ſua ſpermata, & ſemina , quæ terræ ſinu foventur, ac digeruntur , chalybs, & hydrargyrum computantur. Priùſquam verò utrorumque mineralium vires, naturamque inveſtigem, de obſtructione, ſcirrho, nec non cancro , quantùm brevitas hìc neceſſaria permittit, quæ-

dam notanda judicavi : ac primùm de obſtructione.

Obſtructionem Hermannus Boerhaavius in aphoriſmis de cognoſcendis, curandiſque morbis, numquam ſatis laudatis definivit; dicèns, *quòd ſit obturatio canalis, tranſitum tollens liquido, per eum transjiciundo, vitali ſano, vel morboſo, orta ex exceſſu molis tranſituræ ſupra capacitatem vaſis tranſmiſſuri.* Eſt autem duplex obſtructio, eorum ſententiâ, qui medici habentur accuratiſſimi; quarum unam oppilativam ab humore vas infarciente; attenuativam alteram per collapſum vaſorum atque viarum dicere ſolent. Cuique medicorum notum eſt, has ab humore craſſo, deſide, tenacique proficiſci : deque his ſapienter Thomas Warthonus Adenograph. cap. 11. ſcripſit, ac quinque modis contingere affirmavit. *Primò, in ipſo aditu ſucci lactei in orificia venarum lactearum. Secundò, in tranſitu ejusdem per meſenterii glandulas. Tertiò, in*

tranſitu ſanguinis ex arteriis in venas per earumdem glandularum ſubſtantiam. Quartò, in canalibus aquoſis, vel limphæ ductibus. Quintò, in nervis. Canalium præcipuè de nomine, in quos maſſulæ ſanguineæ confeſtim impelluntur, ocyusque deferuntur, qui obſtructionibus magis obnoxii ſunt, arterioſi, venoſique ferè unanimi conſenſu nuncupantur. Perpenſa generaliſſima obſtructionis idea, iſtiusmodi aliquod exemplum afferre decrevi in diſſert. de chloroſi, quæ, Deo dante, proximo anno in lucem prodibit. Dum ergò arterioſi & venoſi canaliculi, qui per uteri ſubſtantiam ſerpunt, obſtructionem in virginibus patiuntur, morbus virgineus, ſeu chloroſis confeſtim accidit: cujus ætiologiam repetere libet à ſanguinis impuri, & humorum viſcidorum ac minùs motui aptorum abundantia, tum ob deperditum tonum, vigorem, ac vim ſolidarum partium, maximèque viſcerum chylificationi inſer-

vientium, quæ ſunt ventriculus, inteſtina, hepar, lien, ac pancreas: tum ob ipſarum ſanguificationi inſervientium robur labefactatum in machinâ noſtrâ; ut ſunt arteriæ, venæ, cor ac pulmones. Nam dum partes noſtri corporis fibroſæ & vaſculoſæ minùs poſſident motum oſcillatorium, non fiet illarum contractio, adeò ut in arcum diſtentæ abbrevientur, & in lineas diſponentur rectas, neque accedent circa cavitatis axem, neque ad humores validè appellendos erunt idoneæ; atque ita ſanguinis circuitus tardior lentiorque evadat neceſſe erit, & hinc ſeparationum æquè ac excretionum negotium ſaluberrimum imminuitur. Undè ſordes excrementitiæ viſcidæ, bilioſæ, ſalſæ, ſeroſæ, quæ in hepate renibusque ſecerni ac foras ejici debent, maximâ ex parte retentæ, impurum planè ac intemperatum reddunt ſanguiuis ſerum & ſuccum nutritium. Temporis decurſu fibræ motrices extre-

morum in cute vaſorum, ex Ruyſchii injectionibus ſtupendis primum ritè cognitorum, proprio ac naturali deſtituuntur robore; & ſic tam ſudor, quàm Santoriana ſeparatio impeditur; undè in corpore reticulari Malpighii, ſive reticulo cutaneo, cuticulam inter & cutem circumpoſito, à tincto ſero pallidus & ſubalbidus, immò plumbeus, liveſcens, aut vireſcens color cum aliquâ corporis intumeſcentiâ deprehenditur; quo ſit, ut ipſa nutritio impediatur. Similiter contingere videremus obſtructiones, ſi cadavera ſedulò introſpiceremus, quorum ſectiones ſi quis optaret, ſepulchretum anatomicum Boneti adeat: maximè autem eas videremus in imi ventris viſceribus, præſertim verò in binis meſeraicis arteriis, quarum ſuperior per tenuia, inferior per craſſa inteſtina perreptat, & utraque arcum inſulamque conſtituit. Cerneremus has quoque in ramo dextero ſiniſtroque

cœliacæ, quæ proximè ſupra meſentericam ex aorta prodit, arcum facit antrorſùm, deindè retrorſùm flectitur; qui quidem rami per lienem, pancreas, ventriculum & hepar proſerpunt; quorum diameter in principio ampla manifeſtatur, in extremitatibus verò in anguſtiorem pergit. Dum igitur maſſulæ ſanguineæ, quæ in conica impelluntur vaſa per diametrum ampliorem, non difficilè tranſmittuntur, (in extremitate ſiquidem canaliculi cylindrici fiunt) validâ contractione humorem ſanguineum, quo nullum animal caret, appellunr. Si igitur teretes maſſulæ fiant majores vaſis cylindrici, conicique diametro, tranſire nequeunt. Quocirca in ramis meſeraicis ac cœliacis obſtructiones contingunt: & cum nos mechanica & hydraulica doceat, fluida in corpore humano alia aliis motibus ferri, tunc illa obliquè ac retrò incumbunt & urgent. Nequeo ferre Michelotti ſenten-

tiam, pace tanti viri, dum ait p. 35. 38. *Craſſa fluida dicenda, non quæ particulas habent maximas, ſed ea, quorum particulæ difficulter trajiciuntur.* Idcircò enim particulæ, vel nullo pacto, vel ſaltem difficilè trajiciuntur, quia ſunt craſſæ atque maximæ, ac dum ſibi invicem cohærent, inde moles fluidorum maxima efficitur, dum mutuâ vi ſeſe per vaſa trahunt particulæ diverſæ maſſæ ſanguineæ, & ſic oritur cohærentia. Cohærentiam divinitùs Elem. phyſic. Petrus Muſſchenbroekius definivit. *Eſt ea corporum conditio, quâ partes quomodocunque, & à quacunque cauſâ conjunctæ, divulſioni reſiſtunt, ita ut eâdem vi à ſe mutuo ſeparari nequeant, quâ aut ſolæ moveri, aut ſibi tantummodò impoſitæ, ſejungi iterùm potuiſſent, ſed vim poſtulent multò majorem.* Idipſum confirmare in venis ejusdem generis ſupervacaneum non erit: nam ex demortuorum ſectionibus quædam obſtructiones deprehenſæ ſunt, ùt Bo-

netus, Willisius, Blancardus, Wepherus, Pechlinus, aliique indubiam fidem faciunt. Quin etiam nos experientiâ edocti sumus, quòd sinus duræ meningis, qui triangulum imitantur, sive quatuor sint, ùt Ortlobius & Vieussenius demonstrarunt, sive quatuor supra quatuor, ùt eos Winslovus enumeravit, nec non jugulares internæ venæ sanguine mucoso, crasso, deside infarctæ sunt, immò substantiam ferè polyposam referunt. Et ratio in promtu est: cum enim istæ venæ impulsu destituantur, inde tardior, lentiorque fluidi sanguinei motus exoritur. Hinc non miramur obstructiones natas esse, si particulæ sibi invicem cohæreant.

Longè adhuc prolixiùs & accuratiùs hujuscemodi afflictionis proximam causam tradidit gravissimus auctor noster in suis aureis aphorismis, dum num. 108. ait: *Obstructio oritur ex angustiâ vasis magnitudine molis fluxuræ, vel utrisque concurrentibus.*

Quicquid igitur poteſt hæc tria facere, hoc eſt anguſtare vas, cruorem deſidem per ipſamet vaſa appellere, & quicquid ſimul potens eſt vas arctare, & ſanguinis maſſam minùs ad motum fluidam reddere, cauſam procatarticam, ſeu remotam nuncuparem. Quæ ſi quis pleniùs intelligere cupiat, Hermannum Boerhaavium, nec non ejus commentatorem Gerardum van-Swietenum de obſtructionibus conſulat. Nunc ordo poſtulat, ut affectionis ſcirrhoſæ naturam diſpiciam.

Scirrhus communiter eſt tumor durus, renitens, concolor, indolensque. Quamvis autem eum diſtinxerint in legitimum, ſeu exquiſitum (quam deſcriptionem diſertis verbis apud ſenem Galenum legimus) tamen diſtinctio illa conſtans non eſt. *Exquiſitus igitur ſcirrhus tumor eſt præter naturam, ſenſu carens, & durus. Non exquiſitus autem non omnino quidem ſine ſenſu eſt, ſed agere tamen admodùm ſentit. Qui igitur ſine ſenſu, incurabilis eſt;*

qui

qui verò hebetis sensus est, non quidem insanabilis est; tamen non facilis curatu: quam opinionem etiam in Boerhaavii aphorismis van-Swietenus commemorat. Ejus morbi sedem fuisse glandulam didici ex nonnullis auctorum observationibus. Inter recentiores quidem laudatus Heisterus anno 1725. Glandulam tymum deprehendit in puero tredecim annos nato hecticâ extincto, scirrho induratam, moleque ingentem. Idem auctor glandulam dorsalem à magno Vesalio delineatam, ad ovi gallinacei magnitudinem auctam. Undè œsophagus ita comprimebatur, ut nihil ampliùs transire potuerit. Philippus Verheyenus observavit ex dorsalium glandularum tumore ac scirrhositate patientem præ inediâ miserè obiisse, omni scilicet viâ cibo potuique ad ventriculum præclusâ. Post sectum enim cadaver, œsophagi latera ob vehementem compressionem coaluisse animadvertit, ipsumque ejus tubulum sub

glandulis illis abiisse in corpus solidum introspexit. Scirrhum in majore oculi sinistri cantho natum, castaneam æquantem, feliciter abstulisse Hildanum, scribit van-Swietenus in comment. Boerhaavii. Tonsillas, post inflammationem illarum malè curatam, in scirrhum induruisse vidit ipse auctor aliquoties. Plurimæ forent medicorum observationes huc adducendæ de scirrho; verùm, ut brevitati consulam, paucas retulisse sufficiat. Symptoma illud, quod experientiâ compertum habuimus, hìc nullo negotio extricatur. Quippe mulieres quinquagenarias hystericâ passione graviter laborantes, necnon virgines, quæ immaniter mensium suppressionem passæ fuerant, ocyus, ac par est, talibus affectas scirrhis non raro observavimus. Ratio est, quia dum menses in illis cessant, sanguis ille, qui fluere solitus erat, sive per vaginam, sive per uterum (quâ de re anatomici, magnâ inter se con-

tentione dimicant) ad alia vaſa regurgitat ; deinde ob vaſorum actionem in ipſamet fluida labefactatam, hæc ſpiſſiora fiunt, atque adeo in glandulis ibi repertis intercluſa ſcirrhoſum morbum producunt. Scirrhi cauſa meritò recenſetur viſcida, craſſa, viſcoſaque materia, dum particulæ iſtæ ſanguineæ cum tardis, *quæ majorem habent vim inertiæ, vel motum citiùs amittunt* (præceptore Hallero), ſe ſe attrahunt, naturamque gypſeam, immò vitream acquirunt, impactæ, inſertæque in ejus ſpatia per adhæſionem magnam : ſic in glandulis ſcirrhus inchoatur, perficiturque. Cauſæ remotæ inquirantur attentiùs apud Boerhaavium, & Gerardi van-Swieteni commentarios. Jam verò proximum eſt, ut ad cancrum expendendum, quantùm in me erit, aggrediar.

Cancer a ſimilitudine cancri nuncupatus, tumor eſt rotundus, lividus, aut ſubniger, dolensque, dum canales cir-

cumcircà ſcirrhum inflammari incipiunt: inde exulceratur, & in pus convertitur. Non parùm aberrarunt à veritate illi, qui cancrum ad ſolas mulierum mammas, & virorum ſcapulas reſtrinxerunt. Nam exemplis docemur, quæ à multis ſcriptoribus memoriæ prodita accepimus, in aliis quoque corporis partibus cancros enaſci, ùt in labiis, linguâ, in pene virili: quæ nos quidem exempla apud Hildanum legimus. In virgine adulta ſatis magnam verrucam in dorſo locatam in cancrum degeneraſſe van-Swietenus obſervavit. Idem auctor vidit in pollice pedis, dum unguem imprudentiùs ſecuerat chirurgus in quadam ruſticâ, læſeratque tenerrimam illam pulpam nervoſam, quæ ibi eſt, ſimilem excreviſſe fungum; quem cum rodentibus conſumere tentaret idem chirurgus, ſic irritavit ut in horrendum cancrum abiret. Superiore anno in pede dextro cujusdam artificis cancrum ego obſervavi cum

præceptore in urbe Româ; quem feliciter ille curavit. Igitur non tantùm in ſcapulis ac mammis, verùm etiam in quibusdam aliis partibus cancer enaſcitur. Cauſam hujuſmodi morbi rectè eſt aſſecutus Boerhaavius, dum ait: *eſt quidquid ſcirrhum facit, acre ſcirrho mixtum; mutatio in circulantibus, à menſtruis, hæmorrhoidibus, hæmorrhagiâ qualibet retentis; ſterilitas, cælibatus, effœta ætas à 45 ad 50 annos; victus auſterus, acer, calidus; affectus animi triſtes & bilioſi; irritatio externa quælibet, motu, calore, acrimoniâ, emolliente, ſuppurante, cauſticâ, veſicante medelâ externa, vel interna ſimilia peragente.* Hæc de obſtructione, ſcirrho & cancro dicta ſint ſatis. Nunc de chalybis naturâ in obſtructionibus agendum eſt.

Chalybs (teſtante Andreâ Baccio lib. 6. de Thermis cap. 2.) *nominatur quaſi ferrum chalybum à regione Chalybum in Ponto, ubi puriſſimum ac duriſſimum gignitur.* Ferrum etiam Mars ab aliquibus

dicitur, quòd Mars planeta in productione ferri suas partes habeat radiis immittendis, & in terræ sinu radicitùs implantandis. Sapienter igitur illustres viri scripserunt, nihil esse in ipso Marte, quin reperiatur in ferro; de quo Plinius: *hoc tellurem scindimus, serimus arbusta, ponimus pomaria, vitæ squalore deciso annis omnibus cogimus juvenescere. Hoc extruimus tecta, cædimus saxa, omnesque ad alios usus ferro utimur. Sed eodem ad bella, cædes, latrocinia, non cominùs solùm, sed etiam missili, volucrique, nunc tormentis excusso, nunc lacertis, nunc verò pennato,* & aliis recenter in perniciem hominum inventis. Jure quidem scriptores nonnulli ferrum Martem appellarunt, non solùm quòd hic planeta in generatione & productione ferri dominium exerceat, suasque tunc temporis in ferrum virtutes ac proprietates inducat; sed quòd etiam Martis naturam ferrum sequatur & imitetur. Si quempiam medicorum non pu-

det contemnere chalybem; is etiam ferrum, ſeu Martem contemnat neceſſe eſt; cum tamen ferrum propter conſiſtentiam & duritiem, quâ pollet, valdè conducat ad corporis humani ſanitatem. Neque enim hujus œconomia poſſet in æquilibrio ſuſtineri, deficiente laudato remedio, ſine quo medicina claudicans foret & imbecillis. Ut id ipſum de chalybe pro dignitate demonſtrem, ita conſtituo, chalybem in obſtructionibus perſanandis utiliter adhiberi. Non enim tam equitatio laudabilis atque utilis eſt per celeberrimos Anglos, Sydenhamum & Mortonum, qui eam non dubitant in hecticâ & phthiſi præſentiſſimam appellare; non tam mercurius luem celticam ex humano corpore poteſt ejicere; non tam cortex peruvianus febres intermittentes expugnare; non tam laudanum liquidum, ſine quo medicina manca eſſet juxta Sydenhamum, ſedare cholicam valet, quàm eſt chalybs idoneus ad ob-

ſtructiones tollendas. Chalybs remedium eſt celebratum à viris clariſſimis tum veteribus, tum recentioribus, parùm verò cognitum à philoſopho noſtro, qui non intelligit, quibus hoc medicamentum viribus polleat ad obſtructiones debellandas: id quod multis rationibus planum fiet. Neminem præterit, a methodicis bina morborum principia tradi, quorum unum laxum, alterum verò adſtrictum appellant; illaque eorum methodus hujuſmodi erat, ut pro laxantibus adſtricta remedia, pro adſtrictis laxantia applicarent. O veram, ac rectè nobilem methodum! Tibi, o medicorum princeps Hippocrates, hoc quoque debemus: fit enim eo, ut malæ omnes affectiones expugnentur, ac valetudinis commodo conſulatur. Quid tum denique? Hoc pacto dumnimiæ ſolidorum rigiditatis inſidias ſatis clarè cognoſco per propria ſigna, id eſt, per durum, ſubtilem, ſerrinumque pulſum, unà cùm accenſâ

ſiti conjunctum, continuâ vigiliâ, diro vomitu, exanthematibus, ingenti delirio, alvi duritie cum cutis aſperitate, ſingultu, ac inflammatione, ſtatim eorum laxationem tentandam & inducendam arbitror. Contra verò reparandum vigorem, nimiâ eorumdem flacciditate cognitâ, habitis ſymptomatibus, hoc eſt pulſu molli, debili, frigore in extremitatibus ingenti, linguâ nimis humidâ, ſimplici nauſeâ, corporis fluxu, humido cutis ſudore, magnâ ſomnolentiâ, viriumque proſtratione. Quapropter cenſeo repetendum, quod in aureis aphoriſmis artis parens Boerhaavius ſcriptum reliquit, dum ait: *Rigiditas fibræ nimia eſt adunatio partium minimarum, quæ tam validè faciat eas cohærere, ut non cedant illi actioni fluidorum, quæ ſuperare debet hanc reſiſtentiam, ut maneat ſanitas. Contrà fibræ debilitas vocatur adunatio partium minimarum cum niſu in cohæſionem tam parvo, ut vel illo levi motu ſolvi queat, qui ſanitatis effectu*

ſit, vel non multùm majori. Qui ſunt in medicâ facultate diligenter verſati, ajunt, rigiditatem ſolidorum nimiam indicare eorum laxationem, hanc autem vigorem reparare. Sit v. g. obſtructio, in quâ offendimus fibræ nimiam laxitatem, ut in chloroſi evidenter patet; ad hujuſmodi laxitatem tollendam, præter multa, quæ proſunt, acido-auſtera foſſilia computantur; *inter quæ*, duce van-Swieteno, p. 36, *reliquis ferè omnibus palmam præripit ferri, in acidis vegetabilibus fermentatis ſoluti, uſus; quo miraculi inſtar tumentia illa frigida debilia corpora reviviſcunt: nulla fit inde evacuatio liquidi diſtendentis, ſed novum robur accedit, quo plus contracta promoveant ſtagnantes ferè humores; illi autem, qui evacuando curare volunt hos morbos, plus debilitant.* Chalybs igitur egregium remedium in obſtructionibus, ſive in pollinem redigatur, ſive quocunque modo propinetur, illicò à ſalibus intra machinam noſtram ſolutus, ſic

agit : dum particulæ illæ ſulphureæ metallicæ, ac acido-auſteræ deglutiuntur, eæ vel intra canales unà cum ſanguine permiſcentur, vel forinſecùs eorum ſuperficiem attingunt. Si in canales appellantur, maſſulas ſymbolas, ſeu earum cohæſionem ſopitam, aut ex majore ſphæricâ figurâ auctam, exſuſcitabunt: hinc ipſi ſanguini teretes illæ maſſulæ minores pro ſuâ diametro, ut per canales facillimè tranſire poſſint, reſtituuntur: & partim terreis particulis, abſorbendo, imbibendoque quemcumque acidum peregrinum obvium, partim deoſtruendo, aperiendoque, auſteris ſuis operantur. Unde elaſticus ſanguinis motus reſtituitur, omnemque circuitum adimplebit.. Si in vaſorum ſuperficiem agant, intricatiſſima fibrarum ſeries acido-auſteris roborabitur, atque idcircò vaſa omnia robuſtiora fient, eorum elementis ad ſe invicem accedentibus. Mox fibræ ipſæ contractæ ab liquido

impulſo, arcûs inſtar diſtentæ ſeſe abbreviant, & in lineas rectas diſponunt, accedunt ad axem ſuæ cavitatis, liquidum contentum appellunt; ipſorumque canalium functio tum demum abſolvitur, cum omnis obſtructio penitùs deletur.

Quoniam verò inanem philoſophi, quem memoravi, opinionem ferre non poſſum, veram ſententiam illuſtrium virorum teſtimoniis, atque rationibus luculentiùs confirmabo. Inter quos Plinium nat. hiſt. lib. 34. cap. 15. de Chalybis uſu ſcripſiſſe legimus: *Propinatur contra lienis vitia, abſumit enim illa.* Julius Cæſar Claudinus: *Proprium*, ait, *melancholiæ hypochondriacæ alexi-pharmacum eſſe chalybem; quoniam continuus illius uſus ſemper felicem finem in ægris ſit aſſecutus: ſiquidem in reſerandis obſtructionibus, in quibus omnis melancholiæ curandæ cardo verſatur, nulli medicamento cedat.* Et de ingreſſ. ad infirm. in appendic. ſect. 2. *In curatione melancholiæ hypochondriacæ medicamenta chalybeata ſibi*

nullum par habere. Aetius ſerm. 2. cap. 11. affirmat : *Lienoſis præſtantiſſimum eſſe remedium, aquam, vinum, aut poſcam, in quibus ferrum extinctum fuerit, per multos dies ſumtam.* Quod etiam *cœliacis, & lienoſis multùm profuiſſe*, obſervavit Oribaſius. Raſis *lienis tumoribus utilem eſſe docuit*, cujus aſſeclæ Serapio, Avicennas, Halyabbas fuerunt. Paulus Ægineta, *aquam, in qua extinctum candens ferrum, epotam ſpleneticis competere monuit.* Mercatus quoque dilucidè hanc veritatem de morb. mulier. teſtatus eſt. *Tantam eſſe*, ait, *chalybis naturam & efficaciam, ut magnos etiam lienis, & uteri ſcirrhos perſanaſſe viſum ſit.* Et alibi : *incredibili efficaciâ affectionis hypochondriacæ chalybem prodeſſe ; & experimento eſſe confirmatum, in omnibus ferè affectionis hypochondriacæ cauſis uſum chalybis commodum eſſe, ſive in feminis ex utero, ſive in eis, ac viris ex ventriculo, meſenterio, jecore, aut ſplene obſtructis, aut quomodolibet humore obeſis,*

malum oriatur. Sennertus lib. 3. part. 5. ſect. 1. huic ſententiæ adſtipulatur his verbis : *Experientiâ diuturnâ, & multâ conſtat, chalybem ad affectionem hypochondriacam, cachexiam in mulieribus ex menſium obſtructione, alioſque è pertinacibus lienis, & venarum meſeraicarum obſtructionibus ortos morbos, eſſe probatum remedium, & meritò ob id magni faciendum.* Confirmat etiam Petrus Joan. Faber cap. 4. lib. 4. *Vulnera enim*, inquit, *curat omnia, & ulcera maligna & cacoethea, & obſtructiones reſerat omnes, immo ſcirrhos hepatis, & lienis, & pedetentim diſſolvit, & curat.* Longior ſim, ſi virorum illuſtrium teſtimonia referre ſingula velim, quæ in Mangeti bibliothecâ pharmaceuticâ leguntur pro decantati remedii defenſione, tam in obſtructionibus, quàm in ſcirrho ipſo, morbiſque aliis. Nam binis viribus chalybs, vel ferrum prædirum eſt, roborandi ſcilicet, & aperiendi; hæc in volatiliori potiſſimùm, ac proinde in ſale; illa verò in

terreis particulis residet: quod plerique scriptorum apertè ostenderunt. Inter novissimos, Italus quidam lib. 3. de Chlorosi: *Inter præsidia*, inquit, *medica, non infimum sanè, & antiquitùs obtinuit locum:* qui & alibi ait: *blandè agit, obstructiones recludit, viscerum vim enervem roborat, aliosque optimos, citò ac tutò, non præposterè modò propinetur, præstat effectus.* Sed, quæ sequuntur, viri optimi verba ferre nequeo: *Tyrones interim monitos velim, ne corpore non ritè purgato, neque humoribus non antea diu subactis, ac non benè dilutis, martem umquam propinent.* In hoc enim Sydenhamo professori londinensi apertè repugnat, qui genuinam, veramque methodum in praxi sedulò callebat, quem professores omnes in ipsâ exercitatissimum; & omnibus imitandum fatentur. Ipse gravissimus auctor in Dissert. Epist. ad Guilielmum Cole scribens, hæc habet: *Si quis objecerit limaturam chalybis, nisi æger subinde fuerit*

expurgatus, in visceribus hærentem, ei, qui illam devoraverit, nocere posse; Respondeo primùm, me nihil unquam tale in quoquam deprehendisse; deinde longè verisimilius esse eamdem muco, & excrementitiis partium humoribus involutam unà cum istis tandem omnem elabi. Oportet ergò credamus, Italum istum vel Sydenhamum non legisse, vel si legit, contra virum insignem, ejusque de chalybe experimentum præfractè stare voluisse. Mars ergò instructus diversis viribus, adstringendi videlicet & aperiendi, in tubulorum parietes ictus non ita validè impingit, ut fibras convellat, impellat membranas, laceret, infringat, meatus magis magisque quandoque infarciat, abscessus, scirrhos, sanguinis lymphæque profusiones interiores, inflammationes, cruciatus, tormina, aliasque plurimas perquàm molestas, & persæquè lethales inducat affectiones. Hæc enim fabula est, quam ipse auctor inscitè comminiscitur. Non ignoro

Boerhaa-

Boerhaavium noſtrum de virib. medic. pag. 446. edit. ult. Venetæ ſcripſiſſe, *chalybem in morbis acutis, ubi vaſa ſunt conſtricta, ſcirrhos inſanabiles, aut mortem arceſſere;* quam opinionem verbis magnificis nonnulli efferunt, nec ipſe improbo: nam cum methodicâ conſentit optimè, quæ, uti ſupra notatum eſt, omne laxum docet eſſe adſtringendum, omne adſtrictum laxandum. At inde non poterat philoſophus ille, quem oppugnamus, in univerſum concludere, uſum chalybis ſemper eſſe lethalem. Quippe ipſe magnus Boerhaavius apertè tradit, eſſe aliquando ſalutarem. Ejus autem hæc verba ſunt opere citato pag. 445. *In morbis laxiſſimis virginum chalybs optimè conducit.* Cum ſcriptoribus iis, quos ante dixi, omnino ſentit Hoffmannus, qui docuit, *medicamenta martialia cum ſalinis & balſamicis maritata, commodèque exhibita non ineptè pro ſpecifico, & efficaciſſimis ad cachexiam & chloroſin*

sanandam haberi remediis. Nec prætermittendus videtur Pitcarnius, qui tum in affectione hypochondriacâ, tum in mensium suppressione chalybem adhibuit. Consentit Joannes Freindius in Emmenolog. p. 213. *Chalybem etiam vi momenti sui vasa potenter aperire; quippe qui corpus validè ponderosissimum sit.* Hæc una est ferri proprietas, quam tom. I. Chem. Boerhaavius agnovit; sic enim habet: *quarum 1. iterùm suo se distinguit pondere. 2. Minùs simplex præcedentibus, cum manifesta præbeat sulphuris crudi adhærentis indicia, & combustilis veræ materiæ, immo verò & sæpe in flammas vivas convertendæ. 3. In igne fixum quidem, ita tamen, ut fumet, scintillas quasi combustili à materie spargat, pondere assiduo minuatur. 4. Ductile sub malleo, in filamenta distractile, non verò in subtilitatem, quin dehiscat, aut fragilitatem prodat. Durum sonorum 5. ignitur ante fusionem diu; funditur igne magno, omnium metallorum difficillimè igni-*

tum penitùs frigidæ aquæ tactum fert. 6. Solvitur facillimè omni ſale, rubeſcens cum iiſdem, ſales ſolventes facillimè perdit, in ſcorias conſumitur ferruginoſas ; hinc vix valet a rubigine præſervari : 7. facillimè deſtructile inter omnia metalla, illicò abit in ſcorias. 8. Magnete trahitur trahens illum. 9. Corpori humano vi medicato optimum, minùs inde remotum, quàm alia metalla, inque eo ferè ſolvi poteſt. Hæc ultima proprietas dilucidè nobis aperit, quantâ polleat virtute chalybs in humano corpore ad obſtructiones ejusdem eliminandas. Quin etiam experientiâ ſæpiſſimè edocti ſumus, non ſolùm in obſtructionibus, verùm etiam in aliis morbis ejuſdem uſum eſſe quàm maximè ſalutarem. Sanè hæc medicamina, quæ ad genus pertinent adſtringentium, in ſolidas potiſſimùm partes agunt ; &, quod mirabile eſt, in nimiâ ſolidorum laxitate, poſt ejus uſum virginum color è pallido brevi fit rutilus, roſeus ; quod

van-Swietenus p. 24. in ſuis quoque commentariis perſpicuè obſervavit; cum *per ferrum*, ait, *ingeſtum*, *& corporis exercitia augeatur in hac puellâ vis firmarum partium in fluida contenta, incipit tumens ſubſidere facies, amœno, roſeo colore genæ, & labia perfunduntur, redit debitus vigor toti corpori.* Et doctiſſimus Freindius in Emmenolog. p. 213. *Nemini quippe obſcurum eſſe arbitror chalybem tum gravitatis ſuæ momento, tum attenuandi vi obſtructa vaſa poſſe aperire; hinc enim ſanguinis lenteſcentis, unde oritur obſtructio, cohærentiam tollit; inde humores impetu quodam per capillaria propellit.* Ergò neque inflammationes, neque cancri, neque ſcirrhi enaſcentur in corpore, ſi chalybe utamur, quem certiſſimis documentis innocuum eſſe deprehendimus. Boerhaavius noſter tom. 1. Chem. p. 333. *in homine*, inquit, *præſtantem largitur, & ſinè noxâ ferè medelam, dum cætera violentiùs agunt.* Hæc dè chalybe, ejusque uſu ſaluberrimo dicta

CATALOGUS

Librorum quorundam latinorum, quos propriis ſumtibus edidit, vel majori in copia acquiſivit Amandus Kœnig, *Bibliopola Argentoratenſis.*

Aretæi Cappadocis, *Medici inſignis ac vetuſtiſſimi*, Libri VII. à Junio Paullo Craſſo, Patavino accuratiſſime in latinum ſermonem verſi. 8. 1768.

Bernouilli Hydrodinamica; *ſive* de viribus & motibus fluidorum commentatio. 4. *cum figuris*, 1738.

Euſtachii Libellus de Multitudine; *ſive* de Plethora. 8. 1783.

Forſteni (*Med. Doct.*) Diſquiſitio medica Cantharidum; Hiſtoriam naturalem, chemicam & medicam exhibens. 8. 1776.

Gaubii (*Prof. celeb. Academiæ Lugd. Bat.*) Sermones II. academici de regimine mentis, quod Medicorum eſt; *acceſſit* A. K. Boerhavii Sermo academicus de iis quæ virum medicum perficiunt & exornant. 8. *maj.* 1776.

Hippocrates contractus, in quo Magni Hippocratis, Medicorum Principis opera omnia in brevem epitomen ſummâ diligentiâ redacta habentur, ſtudio & operâ Thomæ Burnet. 8. 1765.

Hiſtoria piſcium, ſiſtens ipſorum anatomen externam, internam, atque genera in claſſes & ordines redacta. Accedens Vocabularium locupletiſſimum; Indices latini ac gallici, Experiment. circa motum natatorium, & muſcularem, reſpirationis mechaniſmum, auditus & generationis organa cum iconibus, genera nova ac præcipuas partes anatomicas exhibentibus, auctore Ant. Gouan. 4. 1770. *cum fig.*

Oppiani (*Poetæ Cilicis*) Opera omnia: de Venatione libri IV. de Piscatione libri V. cum paraphrasi librorum de Aucupio, ex recensione J. G. Schneideri. 8. *maj.* 1776. *græce & latine.*

Oratio pro crepitu ventris habita ad Patres crepitantes ab Em. Martino, Ecclesiæ Alonensis Decano. 32. *Cosmopoli* 1768. ex typogr. Societ. PP. crepitantium.

Sibylla Trig-Andriana, *seu* de Virginitate, Virginum Statu & Jure tractatus jucundus: ex Jure naturali, divino, canonico & civili; Scriptoribus ecclesiasticis & profanis, in gratiam Physicorum, Medicorum, Theologorum & Juridicorum paratus per H. Kornmannum. 8. Coloniæ ex typographia *Petri Marteau.* 1765.

Schœpflini (*Regis Franciæ Consiliarii & Historiographi*) Alsatia illustrata, Celtica, Romana & Francica. *in folio majori*, 1751--1762. II. Vol. cum 51. magnis Tabulis æri incisis.

—— Vindiciæ Celticæ, *sive* Disquisitio de Patria Celtarum. 4. 1754.

—— Commentationes historicæ & criticæ varii argumenti. 4. maj. 1741. *cum figuris.*

Quatuor Tabulæ anatomicæ Uteri duplicis observationem rariorem sistentes, ex Decreto Facultatis Medicæ Argentoratensis in lucem editæ à Georg. Henrico Eisenmanno, *in folio sic dicto majori.* 1752. *cum fig.*

Vastapani Animadversiones de China-china in Synochis putribus. 8. 1783.

Vibius Sequester de Fluminibus, Fontibus, Lacubus, Nemoribus, Paludibus, Montibus, Gentibus, quorum apud poëtas mentio fit, Lectionis varietatem & integras Doctorum commentationes adjecit & suas D. Jer. Jac. Oberlinus. 8. *maj.* 1778.

ſatis eſſe poſſunt ad inanem paucorum opinionem convellendam. Nunc de hydrargyro aliqua dicam.

Hydrargyrum volatilitate, fluiditate, gravitateque partium globoſarum in minimos canales delatum, propter eorum anguſtiam, in minimas partes dividitur; unà cum ſanguine mixtum ejus maſſulas ita propellit, ut ipſe celeriorem motum acquirat; hinc potentiâ quidem ſuâ premente humores attenuat, effringitque, eosque ſibi invicem adhærentes faciliùs per cylindrica conicaque vaſa appellit; atque ita vitales & naturales actiones in corpore noſtro perficiuntur. Sanè huc tua pertinet, Alberte Haller, docta ſententia, qui p. 317. tom. 6. ita ſcribis: *Ab obſtructionibus oriuntur morbi chronici plerique. Sed obſtructiones, quatenùs obſtructiones ſunt, ſanantur omnes mercurii viribus.* De quo eleganter Sextus Lucilius in primâ:

Adſit, qui phialæ ventri ſublimis adhæſit,
Duplex mercurius vulcano inſtante, rebellem
Nam morbum irretit morborum protea, ut olim
Sontem Japetidem ſcyticâ ſub rupe ligavit.

Quod unum ſupereſt, oro te, Eruditiſſime Haller, ut hanc meam Diſſertationem auſpicio tuo & patrocinio tueare. Vale XIV. Kal. Novembris MDCCXLV.

FINIS.